

VIGÈNCIA DEL VOCABULARI TORTOSÍ RECOLLIT PER FRANCESC MESTRE I NOÉ

Jesús Mingorance López
Grau de Llengua i Literatura Catalanes
Curs 2014-2015
Tutor: Xavier Rull Muruzàbal

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Agraïments a M. Carmen Andren, Andrés Anguera, Albert Aragonés, Enrique Ardit, Juan José Caballé, Maria Cinta Chavarria, Ramon Curto, Maria Jesús Domingo, Óscar Favà, José Diego Galiana, Pau Galiana, Caritat Garcia, Rosa Garrido, Amanda Gisbert, Bernat Montllao, Carme Panisello, Contxita Panisello, Santiago Pelejà, Irene Prades, Juanjo Rovira i Pilar Saporta per la seua col·laboració en aquest treball.

ÍNDEX

1 INTRODUCCIÓ.....	3
1.1 OBJECTIU I MOTIVACIONS.....	3
1.2 METODOLOGIA.....	3
2 EL VOCABULARI.....	5
2.1 BIOGRAFIA DE FRANCESC MESTRE I NOÉ.....	5
2.2 PARAULES ESCOLLIDES PER A L'ESTUDI.....	7
2.3 CRITERIS DE REGULARITZACIÓ ORTOGRÀFICA DELS MOTS.....	25
3 RESULTATS DEL TREBALL DE CAMP.....	27
3.1 PER SEXE.....	30
3.2 PER EDAT.....	33
3.3 PER ZONES.....	36
Remolins-Bítem.....	37
Ferrerries.....	39
Centre.....	42
Temple.....	44
Comparativa entre zones.....	46
4 VIGÈNCIA DEL VOCABULARI TRIAT.....	48
4.1 ELS MOTS VIUS.....	48
4.2 ELS MOTS DESAPAREGUTS O GAIREBÉ DESAPAREGUTS.....	49
4.3 ELS MOTS EN PROCÉS DE DESÚS	50
4.4 FORMES I SIGNIFICATS ALTERNATIUS APORTATS PELS INFORMANTS.....	51
5 CONCLUSIONS.....	55
6 BIBLIOGRAFIA.....	57

1 INTRODUCCIÓ

El present treball tracta de donar una petita visió sobre la vigència d'algunes formes del lèxic tortosí de fa gairebé un segle, recollides per Francesc Mestre i Noé i publicades per primera vegada l'any 1915 dins del *Butlletí de dialectologia catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. L'objectiu d'aquest recull era el de confeccionar unes cèdules que apleguessin cadascuna de les paraules per posteriorment ser enviades a Mossèn Antoni Maria Alcover amb el propòsit d'incloure-les en el seu diccionari. Posteriorment va ser publicat amb el títol *Vocabulari Català de Tortosa* (1916).

1.1 OBJECTIU I MOTIVACIONS

Com ja hem dit, l'objectiu de l'estudi és comprovar fins a quin punt han sobreviscut les formes recollides per Francesc Mestre en el seu *Vocabulari Català de Tortosa*. En el pròleg de l'obra, Pere Barnils diu, referint-se a les paraules del recull:

«Moltes d'aquestes són ja patrimoni exclusiu de la generació que passa, i és bo consignar-les, abans que desapareguin en absolut, per orientar tant com sigui possible les investigacions futures sobre l'extensió geogràfica de determinades paraules» (Barnils [1916] 1973: 5).

Així doncs, si fem cas de les paraules de Barnils podem establir que, en principi, sembla difícil que s'hagin mantingut vives moltes d'aquestes formes, ja que pertanyen a la «generació que passa». La motivació d'aquest treball, per tant, és poder comprovar si Barnils tenia raó i aquestes paraules ja han desaparegut al cap d'un segle.

1.2 METODOLOGIA

Per poder dur a terme aquest estudi hem fet un treball de camp basat en preguntar a diversos habitants de Tortosa sobre aquest vocabulari. Els informants triats són nascuts entre l'any 1950 i 1970, és a dir, gent d'entre 45 i 65 anys d'edat. El motiu d'aquesta tria ha estat el fet que són persones que per la seua edat encara han pogut rebre el vocabulari que recull Mestre dels pares i, a més, en cas que algunes formes es mantinguessin vives en el seu cabal lèxic, les han pogut traspassar als fills, assegurant d'aquesta manera la pervivència d'aquella o aquelles paraules

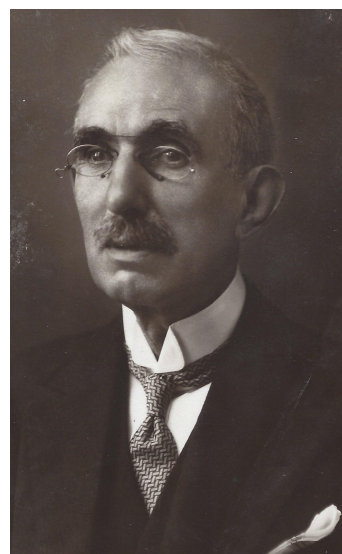
concretes. A banda del factor de l'edat, hem escollit, òbviament, persones amb família d'origen tortosí i que segueixen vivint a Tortosa. Hem entrevistat un total de 20 persones, 10 hòmens i 10 dones de diferents parts de Tortosa, i la durada aproximada de cadascuna de les entrevistes ha estat d'una hora.

Pel que fa al qüestionari, hem preguntat a cada persona si coneix la paraula; en cas de resposta afirmativa, el que significa i, finalment, si continua utilitzant-la. Tot seguit, hem analitzat els resultats per comprovar quines formes segueixen vives i quines podem donar per oblidades.

2 EL VOCABULARI

2.1 BIOGRAFIA DE FRANCESC MESTRE I NOÉ

Francesc Mestre i Noé (Tortosa, 8 d'agost de 1866 — Tortosa, 6 de novembre de 1940)¹ fou un escriptor tortosí. Home polifacètic i d'una gran activitat, fou una personalitat destacada del catalanisme en els diversos camps de la cultura a les Terres de l'Ebre i, sobretot, a Tortosa. Exercí el periodisme com a corresponsal d'*El Ateneo* de Màlaga (1890). Fou nomenat l'any 1911 cronista de Tortosa, on també fundà els setmanaris *La Veu de Tortosa* (1899) i *La Veu de la Comarca* (1903) i l'Associació de Premsa de Tortosa (1924); també fou vicepresident de la Federació de la Premsa Catalanobalear (1931).

Francesc Mestre i Noé.

El seu interès cultural se situà en diversos àmbits més enllà del lingüístic. Així, se centrà també en l'arxivística, la història i l'arqueologia en una tasca de recuperació del patrimoni ebrenc; l'any 1890 inicià la recuperació i la catalogació de l'Arxiu Històric Municipal de Tortosa i s'encarregà de l'«Exposició d'Antiguitats de Tortosa». L'any 1899 el nomenaren arxiver honorari de l'Ajuntament de Tortosa i, entre els anys 1895 i 1906 col·laborà amb Ramon O'Callaghan, canonge arxiver de la catedral de Tortosa, en l'organització i numeració dels còdexs de l'Arxiu Capitular de la catedral de Tortosa. Pel que fa a la història i l'arqueologia, dugué a terme treballs com ara la investigació del mil·liari romà dedicat a l'Octava Tribúncia Potestat de l'emperador August (trobat a l'ermita de la Mare de Déu de l'Aldea l'any 1893) i la de la troballa d'un ídol ibèric (1897) i d'un mosaic d'època romana, popularment anomenat el *mosaic de Barrugat* (1910). També fou, l'any 1900, delegat de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando per al trasllat i restauració de la creu de terme de la Galera i la restauració de la creu del terme de la Petja, i l'any 1908 participà en el primer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó.

¹ Tota la informació sobre la biografia de Mestre és extreta de la *Gran enciclopèdia catalana*, si no s'indica el contrari.

Com es pot veure, Francesc Mestre fou un home molt actiu, col·laborador en tasques de diversos aspectes relacionats amb la cultura. Formà part de diverses institucions culturals d'àmbit tortosí, català i internacional: el Centre Excursionista de Catalunya, com a delegat a Tortosa (1896); la Société Archéologique du Midi de la France, a Tolosa (1897); l'alemanya Reial Acadèmia de Ciències Aplicades d'Erfurt (1899); la Junta del Museu Arqueològic i Arxius de la Ciutat de Tortosa (1901) i la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1903), entre moltíssimes altres; també fou un col·laborador incondicional de la revista tortosina *La Zuda* (Buj 2000: 13).

La seua formació acadèmica fou bàsicament autodidacta, i l'àmbit cultural en què es mogué fou el de la Renaixença (Buj 2000: 13). Mestre tingué un paper fonamental en la tasca de foment de la llengua catalana a les Terres de l'Ebre. Fou delegat de la Regió de Tortosa del Diccionari Alcover-Moll (1901), secretari dels Jocs Florals de Tortosa (1904 i 1919), delegat de Tortosa del Primer Congrés de Llengua Catalana (1906), vocal del jurat dels Jocs Florals Constantinians de Tortosa (1913), secretari del Certamen Literari de Tortosa (1928) i mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona (1931).

L'any 1915 publicà el *Vocabulari Català de Tortosa* dins del *Butlletí de Dialectologia Catalana*, que fou reimprès l'any següent en un tiratge a banda de la revista. Mestre fou un dels més actius col·laboradors de Mossèn Alcover, a qui lliurà més de quatre mil cèdules que passaren a formar part de la cèlebre calaixera que constituí la base del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). El *Vocabulari* és una selecció d'alguns dels mots que recollí, dels quals n'hi ha molts que foren tinguts en compte per Fabra en la confecció del diccionari normatiu (Beltran i Cavaller 2010: 12); tot i això, Mestre diu, en el mateix *Vocabulari*, que el recull no és sinó una mostra parcial de totes les cèdules que li envià a Mossèn Alcover, i que només apareixen les que l'IEC considerà representatives del dialecte tortosí, però que, malgrat això, el seu desig fou publicar-lo per tal de conservar un patrimoni destinat a desaparèixer:

«Adho l'haver-se donat incomplerta la estampa, en lo *Butlletí de Dialectologia Catalana*, lo present VOCABULARI representa un treball migrat que jo publico amb gust perque vull, en vida meua, dixer *hipotecades* les paraules que brotaven dels meus llavis en la mes tendra sinceritat infantivola. Vull que aixís siga i que la nostra llengua no mòruga baix lo jòu d'un idioma estrany que, de poc en poc, l'ha corrompuda i casi arraconada al impuls de una ridicola vanitat de cortesia exòtica que

tant contrasta amb lo nostre modo de ser i de sentir» (Mestre [1916] 1973: 1).

Acabarem aquest apartat biogràfic de Mestre amb les paraules que li dedica Joan B. Manyà en l'edició del *Vocabulari Català de Tortosa* del 1973 (2a edició), que mostren la importància que tingué en el moviment de la Renaixença tortosina:

«Quan s'escriurà la història integral d'aquesta Renaixença miraculosa de la nostra llengua, el capítol dedicat a la comarca de Tortosa, haurà d'estar presidid [...] per la figura del gran patrici Francesc Mestre i Noé. Ell fou qui d'entre l'hivern de la fredor tortosina d'aquells dies, alçà la veu potent que desvetllà entusiasmes entre els qui allavors érem joves, i ens mostrà el camí per arribar a la dignificació literària de la nostra llengua, i al qual tots agraïm la sort de formar part d'aquell cercle de cultura i amor patri, en el qual D. Francesc era el president i orientador reconegut per tots nosaltres. Amb l'amic Mn. Bellpuig sovint ho comentàvem i ho confirmàvem. I portàvem l'intent de concretar-ho en una Acadèmia de la història i llengua de Tortosa. La guerra civil impedí la resolució del nostre propòsit, però em pertany a mi [...] constatar-ho com una mostra de la veneració que tots sentem per la persona de D. Francesc Mestre i Noé».

2.2 PARAULES ESCOLLIDES PER A L'ESTUDI

A continuació es detalla la llista dels mots escollits per a fer aquest treball, amb l'entrada recollida per Mestre tal com apareix al seu recull i amb les entrades que ens donen el DIEC i el DCVB. Apareixeran, d'ambdós diccionaris, aquelles accepcions relacionades amb el significat que dóna Mestre. La llista està ordenada de forma que primer apareixen els verbs, després els adjectius, els adverbis, les interjeccions i locucions i els substantius, tal com apareixen en l'obra de Mestre. S'utilitzarà en tots els capítols el mateix ordre. Hem triat aquestes paraules perquè ens han semblat prou representatives del parlar popular d'una zona.

1 **ALBERTIR-SE**, v. refl. : endormiscar-se lleugerament; cast. *dormitar*.

DIEC: **abaltir-se** 2 *intr. pron.* Endormiscar-se. *Dorm, el malalt? No, però s'ha abaltit.*

DCVB: **albertir-se** v. refl. Endormiscar-se lleugerament, cast. *dormitar* (Mestre, Voc. Tortosa).

ETIM.: de *abaltir-se*, amb canvi de prefix.

El *Vocabulari de cruïlla* ens dóna l'etimologia com a incerta. D'altra banda, la pronúncia tortosina és fruit d'una metàtesi de *abaltir-se*, influïda pel nom propi *Albert* (Beltran i Cavaller 2010: 32).

2 **ACOTONÀ**, v. : acostar-se una criatura al pit.

DIEC: Ø

DCVB: **3 acotonar** *v. tr.* 1 Acostar-se una criatura al pit (Mestre, Voc. Tortosa).

ETIM.: probablement format damunt *acotar* (i aquesta, damunt de *cotó*) amb el suf. -ONE.

A Tortosa, segons el *Vocabulari de cruïlla*, s'emptra un verb *acotonar* per a designar una mena de cotonet que es forma a les oliveres i causa la malaltia anomenada *la negra* (Beltran i Cavaller 2010: 40), tot i que cap dels informants n'ha fet esment.

3 **ARRANTXAR-SE**, v. : ajuntar-se amb altres sense averiguar si els serà grat; ésser apegalós, o, com vulgarment es diu, *anar de gorra*.

DIEC: Ø

DCVB: **arranxar** *v. tr.* que els Dicionaris Amengual i Labèrnia duen, pres del cast. *arranchar*, ab totes les accepcions d'aquest mot castellà.

a) *Arranxar-se*: ajuntar-se amb altres importunament (Tortosa).

Aquest mot figurava en les primers edicions del Fabra, però més tard en fou indicada la supressió a l'apèndix. S'hi definia: «**arranxar-se** *v. pron.* Ajuntar-se amb altres sense tenir en compte si això els és grat o els desplaui» (Beltran i Cavaller 2010: 85).

4 **ATGIVELLÀ**, v. : restablir l'amistat entre dues persones que estaven renyides.

DIEC: Ø

DCVB: **atgivellar** *v. tr.* Restablir l'amistat entre persones que estaven barallades (Tortosa, ap. Mestre Voc.).

ETIM.: format damunt *givell*, var. de *llivell*.

5 **BALAÍ**, v. : jugar, córrer o saltar sense repòs.

DIEC: Ø

DCVB: **balair** *v. intr.* Córrer, saltar o fer moviments violents o continuats (Tortosa). «Etic cansat com un burro, perquè hai balait tot lo dia».

Té un origen incert; podria estar relacionat amb *esbalair*, d'origen germànic, que antigament tingué el sentit de 'atuir, estabornir' (Beltran i Cavaller 2010: 109).

6 **BAQUEIJÀ**, *v.* : treure una persona de la innocència o candor en què viu.

DIEC: Ø

DCVB: **baquejar** 3 *v. tr.* Treure qualcú de la innocència o candor en què viu (Tortosa).

ETIM.: derivat de *bac*, 'caiguda violenta'.

Amb el mateix significat es pot trobar la forma *baquetejar* (Casanova i Bertomeu 2003: 28).

7 **CANEJÀ**, *v.* : rentar la roba.

DIEC: Només en el sentit de *amidar*.

DCVB: **2 canejar** 1 *v. tr.* Netejar la roba i fer-la tornar blanca (Tortosa, Maestrat).

ETIM.: del llatí CANDIDIARE, 'blanquejar'.

8 **CONREÀ**, *v.* : afalagar, tractar bé.

DIEC: **2 conrear** 2 *tr.* Consagrar temps i cura especial (a una cosa). *Conrear les passions, l'odi*.

DCVB: **conrear** 4 *v. tr.* Cuidar amb molt d'esment, obsequiosament (Calasseit, Ribera d'Ebre, Maestrat, Castelló); cast. *cuidar, mimar*. «Com te conrees!» «Té la seva mare que el conrea molt».

ETIM.: del germànic llatinitzat *CONREDARE, 'arreglar'.

9 **GASSEJÀ**, *v.* : afalagar.

DIEC: Ø

DCVB: **gassejar** *v. tr.* Afalagar (Mestre Voc. Tortosa).

Beltran i Cavaller diu que ve de *glassa* 'tela molt clara i subtil per a curar ferides', però no seria estrany pensar que fos un castellanisme de *agasajar*, que a més té el mateix sentit.

10 **DASSÀ**, v. : s'usa solament en la segona pers. de l'imp., i equival a *dóna'm*.

DIEC: Ø

DCVB: **daça** (i sa variant ort. menys correcta *dassa*), forma emfàtica de segona persona singular de l'imperatiu del ver *dar*, equivalent a «Dóna'm»; cast. *daca*. S'usa sovint en combinació amb els pronoms personals (*daça'l*, *daça-me'l*, *daça-la*, etc.) «Daça això!» (Tortosa, Vinaròs, Mall.)

ETIM.: compost de *dà ça* (o sia, *dà*, forma d'imperatiu de *dar*, i l'adverbi de lloc *ça*): literalment significa, doncs, 'dóna ací'.

Es tracta de la forma imperativa de *dar*, que Mestre atribueix a un inexistent verb «dassar» (Beltran i Cavaller 2010: 263).

11 **DESENCOMANÀ**, v. : treure del cossi o de la tina la roba de la bugada.

DIEC: Ø

DCVB: **desencomanar** *v.tr.* Desencossiar (Tortosa).

ETIM.: de *desencovenar*, amb influència analògica de *encomanar*.

12 **ENPANTULLÀ**, v. : arreglar, compondre; coordinar.

DIEC: Només en el sentit de 'dir coses sense solta' (*empatollar*).

DCVB: **empantullar** 2 *v. tr.* Arreglar, coordinar coses per a un fi (Tortosa); cast. *arreglar*.

VAR. FORM.: *empatollar*.

Alguns dels informants li donen únicament el sentit de 'coordinar en general', i d'altres diuen que és coordinar, però de forma desastrosa. El *Vocabulari de boca* li dóna el sentit de 'embolicar, no sortir-ne' (Casanova i Bertomeu 2003: 53).

13 **ESPARPILLÀ**, v. : desfer la llana; avivar el foc.

DIEC: **esparpallar** 1 *v. tr.* Espargir. *La pluja que el vent ha esparpallat.* || 2 *intr. pron.* *Amb el vent, les fulles es va esparpallar per tot el parv.*

2 **esparpellar** 1 *v. tr.* Revifar (un llum que s'apaga). *Si no esparpelles la llàntia aviat s'apagarà.* || 2 *intr. pron.* *Les llumetes s'esparpellaren fins a fer-se bellugoses flames.*

DCVB: 1 **esparpillar** 4 *v. tr.* Avivar el foc (Tortosa).

ETIM.: modificació de *esparpellar*.

esparpallar *v. tr.* Escampar, espargir; cast. *esparcir*.

VAR. FORM.: *esparpanyar*.

Sembla que aquest mot, a Tortosa, reuneix les diverses accepcions que reparteix el DIEC entre les variants de la paraula (Beltran i Cavaller 2010: 358). També pot tindre el significat de ‘espavilar’ (Casanova i Bertomeu 2003: 59).

14 **ACONDUÏT, -DA**, adj. : allistat a la clientela d'un metge, etc. A més, com a verb (*aconduir*), significa omplir o assaciar; ex. : El pa moreno *acondueix* més que el blanc.

DIEC: 2 **aconduir** *tr. i intr. pron.* Aconduir [És a dir, concertar amb un metge, apotecari, etc., la prestació dels seus serveis].

DCVB: **aconduït, -da** *part. pass. i adj. de aconduir*.

b) Contractat per a prestar serveis professionals a canvi d'un preu anyal o mensual. «Nosaltres tenim aconduït el metge Roseb».

aconduir 4 *v. tr.* Aconduir; cast. *igualar*. «Lo metge no m'ha volgut aconduir perquè diu que ja en té massa» (Tort.).|| 5 Assaciar, satisfer la gana, ésser profitós. «El pa moreno acondueix més que no el blanc» (Tortosa).

A Tortosa, fins al moment en què es generalitzà la seguretat social, aquesta mena de contracte entre metge i pacient era molt corrent i se'n beneficiava tota la família (Beltran i Cavaller 2010: 38).

15 **ANARCÀT**, adj. : gelat de fret.

DIEC: 2 **enarcar** *intr. pron.* Treure l'esquena enfora arquejant l'espina. *Enarcat de fred*.

DCVB: **anarcat, -da** 1 *adj.* Gelat, enfredorat (Tortosa).

enarcat, -da *adj.* Entumit de fred (Gandesa, Tortosa); cast. *entumecido*.

Els informants la relacionen amb *encarcarat*.

16 **ASSACANAT, -DA**, adj. : atrafegat; cansat de treballar.

DIEC: Ø

DCVB: **assacanat, -da** *adj.* Escarrassat, cansat de treballar (Mestre, Voc. Tortosa).

És un castellanisme, provinent del castellà *azacarse*, ‘afanarse’ (Beltran i Cavaller 2010: 91).

17 **BLANC** (*antic*), adj. : pobre.

DIEC: En el sentit del color i d'altres expressions conegudes, com ara *quedar en blanc*.

DCVB: Similar al DIEC.

En el sentit de 'pobre' no apareix en cap dels dos diccionaris.

18 **BLAU**, adj. : blau; mentider.

DIEC: En el sentit del color i d'altres expressions conegudes, com ara *deixar blau algú*.

DCVB: **blau, blava** 5 *adj.* Mentider (Tortosa); cast. *embustero*.

19 **ENCOMISSAT, -DA**, adj. : es diu de tenir una cosa entre cella i cella; en mala opinió.

DIEC: Ø

DCVB: **encomissat, -ada** *adj.* Tenir encomissat quelcom o qualcú: tenir-lo entre cella i cella, tenir-ne mala opinió (Tortosa).

ETIM.: derivat de *comís*.

20 **FELIMINÉ**, adj. : flac.

DIEC: Ø

DCVB: **feliminet, -eta** *adj.* Flac (Mestre, Voc. Tortosa).

També hi ha l'adjectiu *feliminer*, que sembla tenir el sentit de 'gràcil, gentil, delicat' (Beltran i Cavaller 2010: 393).

21 **INVESTIGAT**, adj. : es diu d'un que va cohibit, quan estrena una pessa de roba, per por d'embrutar-la.

DIEC: **investigat, -ada** *adj.* Que porta un vestit nou o de mudar que el fa anar cohibit, amb compte de no embrutar-se'l, etc.

DCVB: **investigat, -ada** *adj.* Cohibit per por d'embrutar o malmenar el vestit nou que es porta (Tortosa).

investigat, -ada *adj.* Abridat amb massa roba (or. , occ.); cast. *arropado*.

ETIM.: derivat de *vestit* amb el sufix *-igat* pres probablement per analogia de *investigar*.

Les persones de Tortosa entrevistades sobre el vocabulari recollit per Mestre només coneixen el mot en el sentit de ‘portar molta roba’ i ‘anar mudat’. Cap d'ells ha fet referència al fet d'anar cohibit; el *Vocabulari de boca* en recull el significat com a ‘portar massa roba’ (Casanova i Bertomeu 2003: 72).

El *Vocabulari de cruïlla* dóna una etimologia una mica diferent a la que dóna el DCVB: «encreuament de *envestat*, *vestit* i *abrigat*» (Beltran i Cavaller 2010: 323)

22 **LÈRT**, adj. : just, exacte, equitatiu, lògic.

DIEC: Ø

DCVB: **lert** *adj.* Just, equitatiu (Tortosa). «Això no és lert, que tu has fet trampes».

Segons Coromines, relacionat amb *alerta* (Beltran i Cavaller 2010: 498).

23 **LLÓRT**, adj. : lleig.

DIEC: **llord**, -a 2 *adj.* Lleig.

DCVB: **1 llord**, -a 2 *adj.* Lleig (Bot, Tortosa); cast. *feo*.

ETIM.: del llatí *LŪRĪDU*, ‘fosc’, ‘lívid tirant a negre’, o més aviat d'una forma llatina **LŌRĪDU* en comptes de *LŪRĪDU*, segons Coromines (BDC, XIX, 37).

24 **MANSÓRRO**, adj. : hipòcrita.

DIEC: Ø

DCVB: **mansorro**, -orra *adj.* Hipòcrita (Tortosa).

25 **MINSO**, adj. : hipòcrita, fals.

DIEC: Només en el sentit de ‘poca cosa’ o ‘escàs’.

DCVB: **minso o minse**, **minsa** 2 *adj.* Fals, hipòcrita; el qui fa el beneit i porta mala intenció (Tortosa).

ETIM.: incerta. Sembla probable que sigui resultat d'un creuament de *manso* i *míser*.

26 **OREIJAT**, adj. : daurat.

DIEC: Només en el sentit de ‘exposat a l'acció de l'oreig’.

DCVB: **2 orejat, -ada** *adj.* Daurat (Tortosa).

27 **RECOVERO**, *adj.* : gandul, home amic d'estar-se pels recons.

DIEC: Ø

DCVB: **recovero, -era** *adj.* Gandul, amic d'estar-se pels racons (segons Mestre Voc. Tortosa).

28 **RIPLE**, *adj.* : feréstec, adust.

DIEC: Ø

DCVB: Ø

No apareix en cap dels dos diccionaris. Podria vindre d'una forma afí al mossàrab *rípel* ‘reble’, relacionada amb el mallorquí *reble* ‘persona rude, curta d'enteniment’, per extensió de la noció de ‘cosa aspra, desplaent (al tacte)’, que inclou *reble* (Beltran i Cavaller 2010: 716).

29 **TUTAINA**, *adj.* : informal.

DIEC: Ø

DCVB: **tutaina** *adj.* Persona informal (Tortosa).

Sembla un mot de creació expressiva que, segons insinua Coromines, podria tenir relació amb formes del llenguatge infantil com ara *tat* (fer *tats*) o *tuts* (Beltran i Cavaller 2010: 823).

D'altra banda, alguns dels informants han relacionat el mot amb *tontaina*, forma col·loquial presa del castellà.

30 **ADHO**, *adv.* : àdhuc, encara; *ex.* : *Ado* que fos així no n'hi ha per desesperar-se.

DIEC: **àdhuc** *adv.* Fins i tot, contràriament al que hom podria suposar.

DCVB: **adho** *conj.* Àdhuc; encara, fins i tot. «Adho que fos així, no n'hi ha per desesperar-se» (Mestre Voc. Tort.).

VAR. FORM.: *adhos*. «Va estar molt malalt; adhos ara se li coneix» (Tortosa). La forma correcta és *àdhuc*.

31 **ALÉNDÀ**, adv. : esment; ex. : De tal cosa no n'hai papat *alénda*.

DIEC: Ø

DCVB: **alenda** 3 *f.* Esment, notícia. «Haver alenda» d'una cosa: adonar-se'n, haver-ne esment (Tortosa). «Jo no havia papat alenda d'este festeig» (Tortosa).

ETIM.: probablement postverbal de *alendar*.

Al *Vocabulari* de Mestre apareix com a adverb, i al DCVB com a conjunció.

32 **BAMÀ**, adv. : potser, qui sab, tal volta; ex. : *Bamà*, que si el demanessem no l'hauríem de tornà.

DIEC: Ø

DCVB: **vamà** *loc. adv.* Es veu que, sembla que (Tortosa); cast. *se ve que*.

ETIM.: grafia aglutinada de *va a mà*, 'és probable'.

mà 2 Anar a mà de...: ésser probable. «Hi ha molts núvols; va a mà de ploure».

34 **CLICA (ANAR DE—)**, adv. : anar de cara, anar bé, etc.

DIEC: Ø

DCVB: **2 clica Venir o estar de clica**: venir bé, al gust, a la inclinació (Tortosa).

Té origen onomatopèic (Beltran i Cavaller 2010: 221).

35 **CURO-CURO (DE—)**, adv. : anar-se'n de precís.

DIEC: Ø

DCVB: **curo-curo** *adv.* **De curo-curo**: per necessitat. «Me'n vaig de curo-curo» (Tortosa).

D'etimologia incerta, podria estar relacionat amb *cura* 'atenció envers algú'. El *Vocabulari de boca* recull l'expressió sense repetir *curo (de curo)* (Casanova i Bertomeu 2003: 48).

36 **GANSELL (DE—)**, adv. : de reüll; de costat.

DIEC: Ø

DCVB: **gansell De gansell**: de reüll, de biaix (Tortosa).

ETIM.: variant de *gairell* per analogia de *cancell*.

ganzoll *De ganzoll*: de cua d'ull, de gairell (Tortosa); cast. *de reajo*. «El meu cosí mira de ganzoll».

Pràcticament tots els tortosins entrevistats que coneixen l'expressió empren la forma *de ganzoll*.

37 VANDALLÀ, adv. : enllà.

DIEC: No apareix l'expressió en l'entrada de *banda*.

DCVB: **banda** f. LOC. **b) Banda allà**: a l'altra banda, més enllà (Empordà).

Al DCVB l'expressió apareix com a pròpia de l'Empordà, i no de Tortosa. En canvi apareix com a tortosina l'expressió *banda amunt* : **c) Banda amunt** : a la banda d'amunt (Tortosa, Eiv.).

38 VERDIELL (DE—), adv. : de valent.

DIEC: Només en el sentit de 'varietat d'olivera' (*verdiell* o *verdiella*).

DCVB: **verdiell** 3 *De verdiell*: de valent, en gran quantitat o de gran qualitat (Tortosa); cast. *de órdago, de primera*. «Va donar-li una garrotada de verdiell».

39 ANDOSSIÉ, int. : passi-ho bé!

DIEC: **adéu-siau** *interj.* Expressió de comiat, especialment a una persona que hom tracta de *vós* o a dues o més persones que hom tracta de *tu* o de *vós*. *Me'n vaig: adén-siau tots*.

DCVB: **andossie!** *interj.* per saludar una persona que tenga tractament de vostè (Tortosa).

andossien! *interj.* per saludar varies persones que tenguen tractament de vostè (Gandesa, Tort.)

ETIM.: contracció de *amb Déu sien*.

andossiau! *interj.* Adeu-siau (Gandesa, Tortosa).

Les tres formes que recull el DCVB són conegudes per la majoria dels informants, essent *andossien* la més emprada. Gairebé tots coincideixen a fer-la servir amb la gent gran, i algun d'ells diu que els joves de vegades la utilitzen en to burleta. És corrent que aparegui dins de l'expressió *andossien/andossiau i a esforçar-se!*

El *Vocabulari de cruïlla* també recull els usos que reflecteix el DCVB: *andossiau* quan ens dirigim a diverses persones amb les quals tenim una certa confiança (aquesta no l'especifica el DCVB); *andossié* per a saludar una persona que té tractament de vostè, i *andossien* per a diverses persones

amb tractament de vostè (Beltran i Cavaller 2010: 44). Pel que fa al *Vocabulari de boca*, dóna la forma *andossién* com a salutació a una persona major i *andossiau* com a comiat en general (Casanova i Bertomeu 2003: 19).

40 MAMARRONES (FER PAGAR LES—): obligar a un que defuig el compliment d'una obligació.

DIEC: Ø

DCVB: **mamarrones** *f. pl.* Pessigolles o punxades que es fan a un noi que no vulgui pagar les penyores quan perd en el joc (Tortosa).

Mestre també recull l'entrada *mamarrones*, però en el sentit de 'pessigolles' sense especificar res més. Arran de la definició que el DCVB ens dóna de *mamarrones* podem deduir que l'expressió *fer pagar les mamarrones* n'és derivada i s'estén més enllà de l'àmbit del joc. Amb aquest sentit també la recull el *Vocabulari de cruïlla*: «Al pobre Josep li han fet pagar les mamarrones i ja t'hi pots posar de peus que ell no en tenia cap culpa». El mot *mamarrones* prové de *mama*, 'mamella' (Beltran i Cavaller 2010: 528).

41 URSES (FER—): fer ganyotes, mala cara en el sentit d'una manifestació d'odi o de menyspreu.

DIEC: Ø

DCVB: **2 ursa** *f.* (usat generalment en pl.: *urses*) Ganyotes, gests de la cara expressius de sentiments violents: d'odi, de menyspreu, de desesperació (Tortosa). **Fer urses:** gesticular violentament.

42 AIXAURE, m. : espai, lloc, eixampli.

DIEC: Ø

DCVB: **aixaure** *m.* Espai, lloc, cabuda (Mestre Voc. Tort.).

Segons Coromines, sembla derivat d'un verb **eixaurar* EX-AUR-ARE (derivat de AURA) 'obrir aire lliure, orejar' (Beltran i Cavaller 2010: 293).

43 BAC, m. : caiguda.

DIEC: **2 bac** 1 *m.* Caiguda forta d'una persona a terra. *Va ensopegar i va caure un bac.*|| 2 *m.* Cop violent.

DCVB: **2 bac** 1 *m.* Caiguda forta, i cop que produeix (Tortosa, val.); cast. *batacazo, baque*. «Eixa xiqueta ha caigut un bac» (Val., Cocentaina).|| 2 *m.* Cop violent (Cast.).

Els informants entrevistats no utilitzen la solució *caure un bac*, exemplificada en les entrades del DIEC i el DCVB, sinó d'altres com ara *pegar-se un bac* o *fotre's un bac*.

Encara que és una forma usada del tortosí en avall, també la podem trobar a l'Alt Camp en el sentit de 'pallissa, patacada'; d'altra banda, a Eivissa s'usa la variant *baca*. Té origen onomatopèic, pel soroll que fa alguna cosa en caure en terra (Beltran i Cavaller 2010: 105).

Bac també pot fer referència a una 'mena de lluita del Delta semblant al judo' (Casanova i Bertomeu 2003: 27).

44 **BATZÒLES**, f. pl. : tenebres; instrument de fusta per a trucar al campanar en Setmana Santa.

DIEC: **batzoles** o **matraca** *f.* Instrument compost de dues o més fustes articulades que, posat en moviment, fa un soroll sec i repetit, emprat antigament per setmana santa en substitució de les campanes.

DCVB: **batzoles** 1 *f. pl.* Instrument de fusta, compost de diverses peces articulades que en posar-se en moviment es topen produint un so sec i estrident, i serveix per substituir les campanes en les funcions religioses del dijous i divendres sant (Tortosa, Val.); cast. *matracas, carracas*.

ETIM.: sembla variant de *maçoles*, mat. sign.

Cap dels dos diccionaris recull l'accepció de *tenebres* a l'entrada de *batzoles*, però si busquem l'entrada *tenebra*, tant en un com en l'altre apareix una accepció com a sinònima de *matraca* o *maçoles*. Així, és possible que el mot *batzoles* hagi pres el sentit de 'fosc', posat que *tenebra* també fa referència a l'instrument citat.

45 **BINÒTA**, f. : amagatall.

DIEC: Ø

DCVB: **binota** *f.* Amagatall (Tortosa).

És un mot d'origen desconegut que tan sols apareix en el recull de Mestre i en el DCVB. Segons el *Vocabulari de cruïlla*, la grafia hauria de ser *binora* i segurament es tracta d'una mala lectura del text original de Mestre (Beltran i Cavaller 2010: 131).

46 **BUNYA**, f. : seguida de temps, tant si és plujós com ventós.

DIEC: Ø

DCVB: **1 bunya** f. Seguida de temps d'un mateix aspecte, sia plujós, sia ventós (Tortosa). «Si no canvia esta bunya, no plourà».

Segons el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), prové de *bovina* o *buina* 'bonyiga', en tant que «expressió malhumorada del qui ja està tip del mal temps» (Beltran i Cavaller 2010: 156).

47 **CAGATÍNS**, m. pl. : calçonets de criatura.

DIEC: Ø

DCVB: **cagatins** m. Calçonets curts (Tortosa).

48 **CÀTRA**, f. : explicació o definició d'una cosa. S'usa sempre sense article; ex. : El que sab molt te'n darà *catra*.

DIEC: Ø

DCVB: **catra** *Donar catra*: donar explicació, clària de qualque cosa (Calasseit, Tortosa, Maestrat, Morella). «Ell que sap molt te'n darà catra».

ETIM.: del cast. *cata*, 'prova', 'esment'.

Segons el *Vocabulari de cruïlla*, l'etimologia donada pel DCVB no és raonable. D'altra banda, el DECat diu que és una pronúncia vulgar de *càtedra*, però a Beltran i Cavaller li sembla complicat el pas de *fer càtedra* a *dar catra* (Beltran i Cavaller 2010: 210).

49 **CRAC**, m. : pagès.

DIEC: **1 crac** m. Persona d'escassa vàlua en un concepte o altre.

DCVB: **crac** 3 m. Pagès molt rústic, ignorant, que de tot s'admira (Manresa, Barc., Igualada,

Tortosa); cast. *isidro*.

ETIM.: onomatopeia del soroll de trencar-se una cosa dura.

50 **DRÒGA**, f. : dona lleugera, perversa.

DIEC: Ø

DCVB: **droga** 4 f. Dona dolenta (Tortosa); cast. *pécora*. «Ets una garrons, una bagassa, una drogà». || 5 f. Femella que no vol criar el seu nadó (Besetí, Xerta, Prat de Comte).

ETIM.: incerta, malgrat dels molts intents que hi ha hagut d'explicar l'origen d'aquest mot. [...] L'evolució del significat de 'substància usada en química, farmàcia, etc.' als altres pejoratius es troba també en el fr. *drogue* i s'explica pel mal gust que generalment tenen les drogues emprades en medicina.

En el *Vocabulari de cruïlla*, Beltran i Cavaller diu que el mot podria tenir el seu origen en l'antic iranià *darok* 'medecina, droga' i *drog* 'mentida', transmesos per l'argot de les legions romanes (2010: 287).

51 **ESTIVA**, f. : repòs, pau, tranquil·litat; ex. : No tinc *estiva* a cap banda.

DIEC: Només en el sentit de 'pila, càrrega'.

DCVB: **estiba** 9 fig. Repòs, pau, tranquil·litat de vida (Tortosa). «No tinc estiba a cap banda».

ETIM.: derivat postverbal de *estibar*.

El sentit destacat per Mestre sembla que només és tortosí (Beltran i Cavaller 2010: 375).

52 **FARJÚP**, m. : deformitat, bossa, o plec indegut d'una pessa de roba per a vestir que cau malament.

DIEC: Ø

DCVB: **farjup** m. Deformitat, bossa o plec indegut d'una peça de roba de vestir que cau malament (Tortosa).

Segons Coromines, és una forma resultant de repetits encreuaments entre els successors del llatí GIBBUS, 'gepa' i l'hispanoàrab *hadúbba*, àrab clàssic *hádab* 'gepa' (Beltran i Cavaller 2010: 392).

53 **FIM-FLAM**, m. : estranger.

DIEC: Ø

DCVB: **fim-flam** *m.* Estranger (Tortosa). És paraula d'ús familiar i humorístic.

54 **GALÈPIA**, f. : fam.

DIEC: Ø

DCVB: **galèpia** *f.* Fam (Tortosa).

Relacionat amb *galima* 'fam molt forta', provinent de l'àrab *ḡanîma* 'presa, botí', però amb influència de *golafre* 'pafart' i *galdir* 'engolir' (Beltran i Cavaller 2010: 420).

55 **GANDUNGUES**, m. : hipòcrita, astut, fals, etc.

DIEC: Ø

DCVB: **gandungues** 1 *m.* Home astut i hipòcrita (Tortosa); cast. *zorro*.

Deriva de *gandul*, procedent de l'àrab *ḡandûr* 'home presumptuós, rufià' (Beltran i Cavaller 2010: 424). Sembla, a primer cop d'ull, que el significat tortosí que dona Mestre és més afí al significat que originàriament trobem en àrab.

56 **GATARA**, f. : argelaga.

DIEC: Ø

DCVB: Ø

No apareix en cap dels dos diccionaris, i de les persones entrevistades, només una la coneix; sembla, doncs, una paraula oblidada.

57 **LLUNADA**, f. : clariana de sol.

DIEC: No en el sentit que li dona Mestre.

DCVB: **llunada** 1 *f.* Clariana de sol; capa del cel clar enmig d'un celatge ennuolat (Tortosa).

ETIM.: derivat de *lluna*.

Només té el sentit de 'clariana de sol' en el dialecte tortosí (Beltran i Cavaller 2010: 517). És curiós que un mot derivat de *lluna* designi la llum produïda pel sol.

58 **MÈNDIA**, m. : ximple.

DIEC: Ø

DCVB: **mèndia** *adj.* Ximple (Tortosa).

D'origen tsigan hindú, com *menda* 'jo', aplicat a un subjecte deixat i agitanat (Beltran i Cavaller 2010: 547).

59 **MERDA DE LLADRE**, f. : la bromera que fa el sucre quan es posa al foc.

DIEC: No apareix l'expressió a l'entrada de *merda*.

DCVB: **merda** 4 *f.* Nom de diferents coses semblants a l'excrement —e) **Merda de lladre**: la bromera del sucre quan es liquida al foc (Tortosa).

60 **MÚMFULA**, f. : boira espessa.

DIEC: Ø

DCVB: **múmfula** *f.* Boira espessa (Tortosa).

Coromines diu que és un descabdellament especial d'alguna variant o derivat de *mofa* (Beltran i Cavaller 2010: 574).

61 **NEVESSARI**, m. : funerals; romanços; ex. : em carrega perquè sempre ve amb un *neversari* o altre.

DIEC: Ø

DCVB: **neversari** 1 *m.* (vulg.) Funeral (Tortosa).|| 2 *fig.* Romanç, assumpte enutjós o inútil (Tortosa); cast. *cuento*. «Estic fastidiat de Toni, que és tan romancer, que no hi ha cap dia que no em vinga amb un neversari o altre».

ETIM.: deformació vulgar de *aniversari*.

Un dels informants explica que el neversari és la missa que es fa al cap d'un any de la mort d'algú; això lliga amb el fet que sigui una deformació del mot *aniversari*.

62 **PASSADA**, f. : cant de la cadenera.

DIEC: 5 **passada** *f.* Sèrie de notes que fa d'una tirada un ocell en cantar. *La merla és un ocell de*

passades llargues.

DCVB: **passada** 3 f. —c) Cantada; seguit de refilets o sons emesos per un ocell en cantar; cast. *trino*.

Tot i que apareixen les accepcions referides al cant dels ocells, en cap dels dos diccionaris s'especifica que sigui de la cadenera.

63 **PERCUR**, m. : doblaria de terra que pot remoure l'arada o la pollagana.

DIEC: Ø

DCVB: **percur** m. Gruix de terra que pot remoure l'arada o la pollegana (Tortosa).

ETIM.: derivat postverbal de *percurar* [conrar la terra], del llatí *PERCŪRARE*, 'tenir cura, esment'.

64 **RÈPTE**, m. : atac o cop de geni.

DIEC: No en el sentit de Mestre.

DCVB: **1 repte** 2 m. Cop de geni, accés d'ira (Tortosa); cast. *arrebato*. «Té uns reptes que fa temor».

ETIM.: derivat postverbal de *reptar*.

En el sentit que es recull al vocabulari de Mestre només el trobem en el dialecte tortosí (Beltran i Cavaller 2010: 705).

65 **RUSTIFASSI**, m. : varietat de coses fregides conjuntament.

DIEC: Ø

DCVB: **rustifaci** m. Cuinat compost de diverses coses i preparat sense mirar-s'hi gaire (Tortosa); cast. *guisote*.

Paraula encara molt viva. Tota la gent entrevistada coincideix a dir que el significat que dóna Mestre és equivocat, posat que parla de coses fregides, i en realitat s'hauria de parlar de coses rostides, especialment les verdures —seria com un sinònim d'*escalivada*—. El significat del DCVB tampoc no aporta aquesta informació. És curiós, ateses les paraules dels informants, que el *Vocabulari de boca* el reculli amb el significat de 'fregitel·la de viandes diferents', tal com fa Mestre (Casanova i Bertomeu 2003: 108).

66 **SAGASSÉTA**, m. i f. : cobdiciós, afanyós, viu, treballador.

DIEC: Ø

DCVB: **sagasseta** *m. i f.* Cobejós de guany, afanyós, actiu en el treball (Tortosa).

Prové de *sagal*, encreuat amb *sagaç* ‘mentalment agut, llest’ (Beltran i Cavaller 2010: 739).

67 **TABALÍS**, *m.* : llesca grossa de pa.

DIEC: Ø

DCVB: **tabalís** *m.* Llesca grossa de pa (Tortosa).

VAR. FORM.: *talabisc*.

Prové de *tabal*, per comparació de forma (Beltran i Cavaller 2010: 782). El tabalís pot ser, segons un dels informants, també de formatge.

68 **TOSSALÓ**, *m.* : llesca grossa de pa.

DIEC: Ø

DCVB: **tossaló** *m.* Llesca grossa de pa (Tortosa).

Segurament deriva de *tossal*, per a magnificar el volum de la llesca (Beltran i Cavaller 2010: 806).

69 **TOM**, *m.* : volta; disgust, sobressalt.

DIEC: **2 tomb** 1 *m.* Canvi que experimenta en la seva marxa alguna cosa. *La vida de l'home dóna molts tombs*.

DCVB: **tomb** 3 *m.* Canvi o camí evolutiu que pren un negoci, assumpte, esdeveniment, etc.; cast. *giro*. «Hem de veure quin tomb pren la malaltia».

LOC.—c) **Fer un tomb el cor**: fer un batec o moviment de sobressalt.

ETIM.: derivat postverbal de *tombar*.

Les persones entrevistades parlen d'expressions com ara «tal cosa m'ha tombat».

70 **XANCLA**, *f.* : cosa rebregada; mal crònic.

DIEC: **xacra** 1 *f.* Mal físic que pateix algú com a deixalla d'una malaltia.

DCVB: **xacra** *f.* Mal físic adquirit com a conseqüència d'una malaltia o de la vellesa; cast. *achaque*.

xancla *En xancla*: sense acabar de passar el peu dins un calçat; cast. *en chancleta*.

El sentit del mot recollit per Mestre és el de *xacra*; l'expressió «*en xancla*» no sembla tenir-hi la mateixa relació. El *Vocabulari de cruïlla* dóna, de fet, *xancla* com a corrupció o variant de *xacra*, procedent de l'àrab *xakā*, 'queixa', 'mal físic', 'malaltia' (Beltran i Cavaller 2010: 848).

71 **XOCALLO**, m. : seny, enteniment.

DIEC: Ø

DCVB: **xocallo** *m.* Seny, enteniment (Tortosa); cast. *seso*.

Segons Coromines és un castellanisme, però els valors que té *chocallo* en castellà (esquella, arracada) queden lluny del que se li atribueix al mot tortosí. L'expressió «*poca xolla*» sembla ser l'origen més encertat d'aquesta paraula. De fet, Mestre relaciona el mot amb l'expressió (Beltran i Cavaller 2010: 861). Un dels informants també coneix aquesta expressió.

2.3 CRITERIS DE REGULARITZACIÓ ORTOGRÀFICA DELS MOTS

Per a referir-nos als mots dins del cos del treball, establim una sèrie de criteris de regularització ortogràfica sense modificar la pronúncia tortosina que Mestre volgué reflectir en el vocabulari (Buj 2000: 42):

- Els infinitius apareixen, en el *Vocabulari*, amb la vibrant elidida ortogràficament i la vocal accentuada; nosaltres els escriurem seguint la normativa, és a dir, afegint la *r* i desaccentuant les vocals. Ex: *acotonar*, i no *acotonà*.
- Les paraules que van accentuades fora de la normativa apareixeran sense l'accent. Ex: *batzòles*, i no *batzòles*.
- Els mots que segreguen [j] davant de consonant prepalatal fricativa sonora [ʃ], sovint apareixen grafats amb *i* davant d'aquest so; nosaltres la suprimirem. Ex: *orejat*, i no *oreijat*.
- En els derivats de formes escrites amb *ç*, canviarem la *ss* per *ç* o *c*. Ex: *dassar*, provinent de *da* i *ça*, s'escriurà *daçar*. El mot *sagasseta*, provinent de *sagaç*, s'escriurà *sagaceta*, tot i que apareix grafat amb *ss* en els diccionaris on apareix.

- La nasal alveolar davant de bilabial l'escriurem amb *m*. Ex: *empantullar*, i no *enpantullar*.
- El so prepalatal africacat sord [tʃ] darrere de consonant, que apareix grafiat amb *tx*, l'escriurem amb *x*. Ex: *arranxar-se*, i no *arrantxar-se*.
- El mot *investigat*, que apareix amb la vocal inicial grafiada amb *i* per analogia amb el verb *investigar*, l'escriurem amb *e* inicial, ja que, en ser derivat de *vestit* i *envestat*, hauria de portar el prefix *en-* ‘posar dins’, és a dir, ‘posar-se dins d'un vestit’, tal com passa amb mots com ara *encerclar* o *embarcar*. Per tant, escriurem *envestigat*. El mateix farem amb *anarcat*, l'escriurem amb el prefix *en-*, ja que el significat d'*enarcar* ‘treure l'esquena enfora arquejant l'espina’ té un sentit similar a ‘estar posat dins d'un arc’, en sentit metafòric; per tant, escriurem *enarcat*.
- El mot *estiva*, tal com apareix en el recull de Mestre, sembla un femení del mot *estiu*. Com que és un derivat postverbal d'*estibar*, escriurem *estiba*.
- El mot *tom* apareix grafiat sense la *b* final, però com que és derivat de *tombar*, graficarem *tomb*.
- A *vandallà*, procedent de *banda allà*, canviarem la *v* per *b*. El mateix farem amb *bamà*, però al contrari: canviarem la *b* per *v*, ja que prové de *va a mà*.
- El mot *rustifassi* l'escriurem *rustifaci*, tal com apareix en els diccionaris en què hi és.
- El mot *llort* l'escriurem *llord*, tal com apareix també en els diccionaris.

3 RESULTATS DEL TREBALL DE CAMP

Un cop buidades les enquestes, passarem a analitzar els resultats. Considerarem el grau de coneixença de les paraules de la següent manera: del 0% al 5% de gent que la coneix (del total d'enquestats), gens coneguda; del 5% al 20%, residual; del 20% al 40%, poc coneguda; del 40% al 60%, mitjanament coneguda; del 60% al 80%, coneguda; i del 80% al 100%, molt coneguda. Per tant, a l'hora de fer càlculs sobre la vitalitat del vocabulari, prendrem aquells mots coneguts (del 60% al 80%) o molt coneguts (del 80% al 100%), que són els que en principi tenen possibilitats de mantenir-se amb el pas del temps. El mateix farem per veure si són conegudes amb el mateix significat que dona Mestre, és a dir, les considerarem també a partir del 60% (sobre les que ja hem establert com a conegudes); finalment, el mateix farem per a decidir si s'utilitzen (a partir del 60%, sobre les que són conegudes amb el significat de Mestre). Quan diem *s'utilitzen* volem dir que l'enquestat reconeix que la fa servir de manera general en la parla. Cal tenir present això perquè hi ha enquestats que afirmen conèixer un mot però després reconeixen que no l'empren quotidianament; és a dir, en tenen un coneixemet passiu.

En les taules, s'indicarà el percentatge en la primera columna, és a dir, la que reflecteix quanta gent coneix aquell mot concret; en la resta de columnes, les que reflecteixen quanta gent la coneix amb el significat de Mestre i quanta gent l'utilitza, no s'indicarà, perquè pot donar lloc a confusions, ja que el dividend és diferent en cada cas, és a dir, la quantitat de gent sobre la que es calcula la següent dada.

La següent taula mostra els resultats de les enquestes de forma general:

MOT	EL CONEIX?	SIGNIFICAT	L'USA?
	SÍ	Voc. Mestre	SÍ (amb el sig. de Mestre)
1. albertir-se	2/20 (10%)	0/2	-
2. acotonar	10/20 (50%)	6/10	2/6
3. arranxar-se	4/20 (20%)	3/4	1/3
4. atgivel·lar	1/20 (5%)	0/1	-
5. balair	12/20 (60%)	10/12	7/10

6. baquejar	10/20 (50%)	4/10	4/4
7. canejar	7/20 (35%)	3/7	1/3
8. conrear	18/20 (90%)	18/18	14/18
9. gassejar	1/20 (5%)	0/1	-
10. daçar	1/20 (5%)	1/1	0/1
11. desencomanar	0/20 (0%)	-	-
12. empantullar	18/20 (90%)	10/18	5/10
13. esparpillar	8/20 (40%)	7/8	2/7
14. aconduït	15/20 (75%)	8/15	5/8
15. enarcat	3/20 (15%)	3/3	2/3
16. assacanat	4/20 (20%)	4/4	0/4
17. blanc	1/20 (5%)	1/1	0/1
18. blau	6/20 (30%)	4/6	2/4
19. encomissat	9/20 (45%)	7/9	5/7
20. feliminet	1/20 (5%)	1/1	1/1
21. envestigat	14/20 (70%)	13/14	7/13
22. lert	1/20 (5%)	0/1	-
23. llord	10/20 (50%)	6/10	2/6
24. mansorro	10/20 (50%)	7/10	6/7
25. minso	16/20 (80%)	12/16	9/12
26. orejat	3/20 (15%)	1/3	0/1
27. recovero	3/20 (15%)	0/3	-
28. riple	0/20 (0%)	-	-
29. tutaina	6/20 (30%)	3/6	0/3
30. adho	6/20 (30%)	4/6	0/4
31. alenda	0/20 (0%)	-	-
32. vamà	1/20 (5%)	0/1	-
33. camins (-a)	18/20 (90%)	18/18	4/18
34. clica (anar de-)	6/20 (30%)	1/6	1/1
35. curo-curo (anar de-)	0/20 (0%)	-	-
36. gansell (de-)	14/20 (70%)	14/14	7/14
37. bandallà	12/20 (60%)	10/12	5/10
38. verdiell (de-)	3/20 (15%)	2/3	0/2
39. andossié	20/20 (100%)	20/20	17/20

40. mamarrones (fer pagar les-)	2/20 (10%)	2/2	1/2
41. urses (fer-)	1/20 (5%)	0/1	-
42. aixauere	1/20 (5%)	1/1	0/1
43. bac	19/20 (95%)	19/19	17/19
44. batzoles	2/20 (10%)	0/2	-
45. binota	0/20 (0%)	-	-
46. bunya	0/20 (0%)	-	-
47. cagatins	1/20 (5%)	0/1	-
48. catra	13/20 (65%)	12/13	7/12
49. crac	0/20 (0%)	-	-
50. droga	0/20 (0%)	-	-
51. estiba	6/20 (30%)	5/6	3/5
52. farjup	10/20 (50%)	9/10	5/9
53. fim-flam	0/20 (0%)	-	-
54. galèpia	7/20 (35%)	6/7	0/6
55. gandungues	3/20 (15%)	0/3	-
56. gatara	1/20 (5%)	1/1	0/1
57. llunada	16/20 (80%)	16/16	11/16
58. mènchia	4/20 (20%)	3/4	1/3
59. merda de lladre	1/20 (5%)	1/1	0/1
60. múmfula	0/20 (0%)	-	-
61. neversari	2/20 (10%)	2/2	0/2
62. passada	0/20 (0%)	-	-
63. percur	0/20 (0%)	-	-
64. repte	7/20 (35%)	3/7	3/3
65. rustifaci	20/20 (100%)	20/20	16/20
66. sagaceta	4/20 (20%)	2/4	0/2
67. tabalís	5/20 (25%)	5/5	3/5
68. tossaló	1/20 (5%)	1/1	0/1
69. tomb	13/20 (65%)	13/13	9/13
70. xancla	7/20 (35%)	7/7	0/7
71. xocallo	3/20 (15%)	3/3	2/3

Seguint el sistema s'anàlisi de resultats que hem descrit a l'inici de l'apartat, podem considerar

que són conegudes 15 paraules de les 71 que hi ha en total (un 21%). D'aquestes 15 paraules que prenem com a conegudes, 13 (és a dir, la majoria) ho són amb el significat de Mestre (un 86,7%).

Finalment, de les 13 paraules que considerem conegudes amb el significat de Mestre, 8 són usades (un 61,5%). Del total (71), representaria un 11,3%.

Així doncs, considerant viva una forma a partir del seu ús per un 60% dels informants, podem establir, amb els exemples presos per realitzar les entrevistes, que tan sols un 11,3% del vocabulari recollit per Mestre encara es conserva en l'ús.

3.1 PER SEXE

A continuació mostrem una taula on es reflecteixen els resultats per sexe:

MOT	EL CONEIX?		SIGNIFICAT		L'USA?	
	Sí		Voc. Mestre		Sí (amb el sig. de Mestre)	
	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona
1. albertir-se	0/10 (0%)	2/10 (20%)	-	0/2	-	-
2. acotonar	3/10 (30%)	7/10 (70%)	1/3	5/7	1/1	1/7
3. arranxar-se	2/10 (20%)	2/10 (20%)	2/2	1/2	1/2	0/1
4. atgivel·lar	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
5. balair	4/10 (40%)	8/10 (80%)	4/4	6/8	3/4	4/6
6. baquejar	5/10 (50%)	5/10 (50%)	3/5	1/5	3/3	1/1
7. canejar	4/10 (40%)	3/10 (30%)	2/4	1/3	0/2	1/1
8. conrear	8/10 (80%)	10/10 (100%)	8/8	10/10	6/8	8/10
9. gassejar	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/1	-	-	-
10. daçar	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	0/1
11. desencomanar	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
12. empantullar	8/10 (80%)	10/10 (100%)	5/8	5/10	2/5	3/8
13. esparpillar	4/10 (40%)	4/10 (40%)	3/4	4/4	0/3	2/4
14. aconduït	6/10 (60%)	9/10 (90%)	3/6	5/9	1/3	4/5
15. enarcat	0/10 (0%)	3/10 (30%)	-	3/3	-	2/3

16. assacanat	3/10 (30%)	1/10 (10%)	3/3	1/1	0/3	0/1
17. blanc	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	0/1
18. blau	2/10 (20%)	4/10 (40%)	2/2	2/4	1/2	1/2
19. encomissat	2/10 (20%)	7/10 (70%)	2/2	5/7	2/2	3/5
20. feliminet	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	1/1	-
21. envestigat	5/10 (50%)	9/10 (90%)	5/5	8/9	3/5	4/8
22. lert	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/1	-	-	-
23. llord	6/10 (60%)	4/10 (40%)	4/6	2/4	2/4	0/2
24. mansorro	4/10 (40%)	6/10 (60%)	2/4	5/6	1/2	5/5
25. minso	7/10 (70%)	9/10 (90%)	5/7	7/9	4/5	5/7
26. orejat	2/10 (20%)	1/10 (10%)	0/2	1/1	-	0/1
27. recovero	2/10 (20%)	1/10 (10%)	0/2	0/1	-	-
28. riple	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
29. tutaina	2/10 (20%)	4/10 (40%)	1/2	2/4	0/1	0/2
30. adho	3/10 (30%)	3/10 (30%)	2/3	2/3	0/2	0/2
31. alenda	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
32. vamà	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/1	-	-	-
33. camins (-a)	8/10 (80%)	10/10 (100%)	8/8	10/10	2/8	2/10
34. clics (anar de-)	3/10 (30%)	3/10 (30%)	0/3	1/3	-	1/1
35. curo-curo (anar de-)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
36. gansell (de-)	8/10 (80%)	6/10 (60%)	8/8	6/6	4/8	3/6
37. bandallà	6/10 (60%)	6/10 (60%)	5/6	5/6	1/5	4/5
38. verdiell (de-)	1/10 (10%)	2/10 (20%)	1/1	1/2	0/1	0/1
39. andossié	10/10 (100%)	10/10 (100%)	10/10	10/10	9/10	8/10
40. mamarrones (fer pagar les-)	2/10 (20%)	0/10 (0%)	2/2	-	1/2	-
41. urses (fer-)	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/1	-	-	-
42. aixauze	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
43. bac	10/10 (100%)	9/10 (90%)	10/10	9/9	8/10	9/9
44. batzoles	1/10 (10%)	1/10 (10%)	0/1	-	-	-
45. binota	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
46. bunya	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-

47. cagatins	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
48. catra	6/10 (60%)	7/10 (70%)	5/6	7/7	3/5	4/7
49. crac	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
50. droga	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
51. estiba	1/10 (10%)	5/10 (50%)	1/1	4/5	1/1	2/4
52. farjup	2/10 (20%)	8/10 (80%)	2/2	7/8	1/2	4/7
53. fim-flam	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
54. galèpia	2/10 (20%)	5/10 (50%)	1/2	5/5	0/1	0/5
55. gandungues	1/10 (10%)	2/10 (20%)	0/1	0/2	-	-
56. gatara	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	0/1
57. llunada	8/10 (80%)	8/10 (80%)	8/8	8/8	6/8	5/8
58. mèndia	1/10 (10%)	3/10 (30%)	1/1	2/3	0/1	1/2
59. merda de lladre	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
60. múmfula	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
61. neversari	1/10 (10%)	1/10 (10%)	1/1	1/1	0/1	0/1
62. passada	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
63. percur	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
64. repte	3/10 (30%)	4/10 (40%)	3/3	0/4	3/3	-
65. rustifaci	10/10 (100%)	10/10 (100%)	10/10	10/10	9/10	7/10
66. sagaceta	2/10 (20%)	2/10 (20%)	1/2	1/2	0/1	0/1
67. tabalís	3/10 (30%)	2/10 (20%)	3/3	2/2	1/3	2/2
68. tossaló	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
69. tomb	4/10 (40%)	9/10 (90%)	4/4	9/9	3/4	6/9
70. xancla	3/10 (30%)	4/10 (40%)	3/3	4/4	0/3	0/4
71. xocallo	1/10 (10%)	2/10 (20%)	1/1	2/2	0/1	2/2

Si partim de la mateixa base que abans (considerant com a conegut un mot a partir del 60% dels informants), de les 71 paraules, 13 són conegudes pels hòmens (un 18,3%). De les 13 paraules conegudes, 12 ho són amb el significat de Mestre (un 92,3%). D'aquestes 12, 7 són utilitzades (un 58,3%). Del total (71), són usades un 9,8% de les paraules.

Seguint el mateix procediment, de les 71 paraules, 19 són conegudes per les dones (un 26,7%). D'aquestes 19, 17 amb el significat de Mestre (un 89,5%). I d'aquestes 17, 11 són usades

(un 64,7%). Del total (71), són usades un 15,5% de les paraules.

Podem concloure que les dones conserven més mots en la memòria (un 26,7% enfront el 18,3% en el cas dels hòmens); però, per contra, els hòmens en conserven més amb el significat de Mestre (un 92,3% enfront el 89,5% en el cas de les dones), tot i que la diferència és mínima. Pel que fa a l'ús sobre les formes conegudes amb el significat de Mestre, també les dones el tenen més alt (un 58,3% dels hòmens enfront el 64,7% de les dones). En total, les dones conserven i utilitzen més el vocabulari escollit (del total, un 15,5% dels mots usats, enfront el 9,8% per part dels hòmens); en el resultat total es fa més patent la diferència.

3.2 PER EDAT

La següent taula mostra els resultats per franges d'edat:

MOT	EL CONEIX?		SIGNIFICAT		L'USA?	
	Sí		Voc. Mestre		Sí (amb el sig. de Mestre)	
	45-55 anys	56-65 anys	45-55 anys	56-65 anys	45-55 anys	56-65 anys
1. albertir-se	1/10 (10%)	1/10 (10%)	0/1	0/1	-	-
2. acotonar	4/10 (40%)	6/10 (60%)	2/4	4/6	1/2	1/4
3. arranxar-se	1/10 (10%)	4/10 (40%)	0/1	3/4	-	1/3
4. atgivel·lar	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
5. balair	5/10 (50%)	7/10 (70%)	4/5	6/7	3/4	4/6
6. baquejar	4/10 (40%)	6/10 (60%)	1/4	3/6	1/1	3/3
7. canejar	3/10 (30%)	4/10 (40%)	2/3	1/4	1/2	0/1
8. conrear	8/10 (80%)	10/10 (100%)	8/8	10/10	6/8	8/10
9. gassejar	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
10. daçar	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
11. desencomanar	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
12. empantullar	8/10 (80%)	10/10 (100%)	4/8	6/10	2/4	3/6
13. esparpillar	4/10 (40%)	4/10 (40%)	4/4	3/4	2/4	0/3
14. aconduït	6/10 (60%)	9/10 (90%)	4/6	4/9	2/4	3/4
15. enarcat	1/10 (10%)	2/10 (20%)	1/1	2/2	0/1	2/2

16. assacanat	1/10 (10%)	3/10 (30%)	1/1	3/3	0/1	0/3
17. blanc	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
18. blau	4/10 (40%)	2/10 (20%)	3/4	1/2	1/3	1/1
19. encomissat	4/10 (40%)	5/10 (50%)	3/4	4/5	1/3	4/4
20. feliminet	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	1/1
21. envestigat	5/10 (50%)	9/10 (90%)	5/5	8/9	3/5	4/8
22. lert	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
23. llord	5/10 (50%)	5/10 (50%)	3/5	3/5	1/3	1/3
24. mansorro	3/10 (30%)	7/10 (70%)	2/3	5/7	2/2	4/5
25. minso	8/10 (80%)	8/10 (80%)	4/8	8/8	3/4	6/8
26. orejat	1/10 (10%)	2/10 (20%)	0/1	1/10	-	0/1
27. recovero	2/10 (20%)	1/10 (10%)	0/2	0/1	-	-
28. riple	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
29. tutaina	3/10 (30%)	3/10 (30%)	1/3	2/3	0/1	0/2
30. adho	3/10 (30%)	3/10 (30%)	2/3	2/3	0/2	0/2
31. alenda	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
32. vamà	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
33. camins (-a)	8/10 (80%)	10/10 (100%)	8/8	10/10	1/8	3/10
34. clics (anar de-)	4/10 (40%)	2/10 (20%)	0/4	1/2	-	1/1
35. curo-curo (anar de-)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
36. gansell (de-)	6/10 (60%)	8/10 (80%)	6/6	8/8	2/6	5/8
37. bandallà	4/10 (40%)	8/10 (80%)	3/4	6/8	2/3	3/6
38. verdiell (de-)	2/10 (20%)	1/10 (10%)	2/2	0/1	0/2	-
39. andossié	10/10 (100%)	10/10 (100%)	10/10	10/10	8/10	9/10
40. mamarrones (fer pagar les-)	1/10 (10%)	1/10 (10%)	1/1	1/1	0/1	1/1
41. urses (fer-)	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
42. aixaire	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	-
43. bac	9/10 (90%)	10/10 (100%)	9/9	10/10	7/9	10/10
44. batzoles	2/10 (20%)	0/10 (0%)	0/2	-	-	-
45. binota	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
46. bunya	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-

47. cagatins	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	0/1	-	-
48. catra	5/10 (50%)	8/10 (80%)	4/5	8/8	2/4	5/8
49. crac	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
50. droga	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
51. estiba	2/10 (20%)	4/10 (40%)	2/2	3/4	2/2	1/3
52. farjup	4/10 (40%)	6/10 (60%)	4/4	5/6	3/4	2/5
53. fim-flam	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
54. galèpia	3/10 (30%)	4/10 (40%)	2/3	4/4	0/2	0/4
55. gandungues	1/10 (10%)	2/10 (20%)	0/1	0/2	-	-
56. gatara	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	0/1
57. llunada	8/10 (80%)	8/10 (80%)	8/8	8/8	5/8	6/8
58. mèndia	2/10 (20%)	2/10 (20%)	2/2	1/2	1/2	0/1
59. merda de lladre	1/10 (10%)	0/10 (0%)	1/1	-	0/1	-
60. múmfula	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
61. neversari	2/10 (20%)	0/10 (0%)	2/2	-	0/2	-
62. passada	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
63. percur	0/10 (0%)	0/10 (0%)	-	-	-	-
64. repte	1/10 (10%)	6/10 (60%)	0/1	3/6	-	3/3
65. rustifaci	10/10 (100%)	10/10 (100%)	10/10	10/10	7/10	9/10
66. sagaceta	2/10 (20%)	2/10 (20%)	0/2	2/2	-	0/2
67. tabalís	3/10 (30%)	2/10 (20%)	3/3	2/2	1/3	2/2
68. tossaló	0/10 (0%)	1/10 (10%)	-	1/1	-	0/1
69. tomb	5/10 (50%)	8/10 (80%)	5/5	8/8	4/5	5/8
70. xancla	1/10 (10%)	6/10 (60%)	1/1	6/6	0/1	0/6
71. xocallo	2/10 (20%)	1/10 (10%)	2/2	1/1	1/2	1/1

S'observa que, en la franja d'edat que va dels 45 als 55 anys, de les 71 paraules, 10 són conegudes (un 14%). D'aquestes 10, 8 amb el significat de Mestre (un 80%); i de les 8, són usades 5 (un 62,5%). Del total (71), conserven el seu ús un 7% dels mots.

Pel que fa a la franja d'edat entre els 56 i els 65 anys, de les 71 paraules, 21 són conegudes (un 29,6%), i d'aquestes, 18 amb el significat de Mestre (un 85,7%); d'aquestes 18, n'utilitzen 11 (un 61%). Del total (71), conserven el seu ús un 15,5%.

És notable la diferència de coneixença de paraules entre una franja d'edat i l'altra (un 29,6% en els informants de 56-65 anys enfront del 14% de la franja més jove). També la franja més gran d'edat les coneix en major proporció amb el significat de Mestre; en canvi, el percentatge d'ús sobre aquestes és una mica més gran entre la franja jove (tot i que aquesta part dels resultats és la més enganyosa, ja que parteixen d'un nombre més baix de paraules conegudes). En el total es torna a veure la diferència entre la gent més jove i la més gran (7% dels més joves enfront el 15,5%). Hem de tenir en compte, però, que la diferència d'edat entre les dos franges no és excessiva; tot i això, en el resultat total ja es perceben diferències notòries.

3.3 PER ZONES

A continuació mostrem un seguit de taules que reflecteixen els resultats dividint els informants per zones. Hem dividit el total de gent en quatre zones: el barri de Remolins, en el qual hem inclòs un informant de Bitem (l'anomenarem zona de Remolins-Bitem); el barri de Ferreries; la zona centre i el barri del Temple. Hem de dir que no totes les zones compten amb el mateix nombre d'informants, i per tant haurem de veure els resultats d'una forma més relativa que en els apartats anteriors; hi ha set informants de les zones del Temple i del centre, i només tres en el cas de Remolins-Bitem i Ferreries.

Mapa de Tortosa amb les zones d'estudi delimitades.

REMOLINS-BÍTEM

MOT	EL CONEIX?	SIGNIFICAT	L'USA?
	Sí	Voc. Mestre	Sí (amb el sig. de Mestre)
1. albertir-se	0/3 (0%)	-	-
2. acotonar	1/3 (33%)	0/1	-
3. arranxar-se	0/3 (0%)	-	-
4. atgivellar	0/3 (0%)	-	-
5. balair	1/3 (33%)	1/1	0/1
6. baquejar	1/3 (33%)	1/1	1/1
7. canejar	1/3 (33%)	0/1	-
8. conrear	2/3 (66%)	2/2	1/2
9. gassejar	0/3 (0%)	-	-
10. daçar	0/3 (0%)	-	-
11. desencomanar	0/3 (0%)	-	-
12. empantullar	2/3 (66%)	1/2	1/1
13. esparpillar	2/3 (66%)	2/2	0/2
14. aconduït	2/3 (66%)	0/2	-
15. enarcat	0/3 (0%)	-	-
16. assacanat	1/3 (33%)	1/1	0/1
17. blanc	0/3 (0%)	-	-
18. blau	1/3 (33%)	1/1	1/1
19. encomissat	1/3 (33%)	1/1	1/1
20. feliminet	0/3 (0%)	-	-
21. investigat	1/3 (33%)	1/1	1/1
22. lert	0/3 (0%)	-	-
23. llord	2/3 (66%)	1/2	0/1
24. mansorro	1/3 (33%)	1/1	1/1
25. minso	2/3 (66%)	1/2	1/1
26. orejat	1/3 (33%)	0/1	-
27. recovero	1/3 (33%)	0/1	-
28. riple	0/3 (0%)	-	-
29. tutaina	0/3 (0%)	-	-

30. adho	1/3 (33%)	0/1	-
31. alenda	0/3 (0%)	-	-
32. vamà	0/3 (0%)	-	-
33. camins (-a)	1/3 (33%)	1/1	0/1
34. clica (anar de-)	1/3 (33%)	0/1	-
35. curo-curo (anar de-)	0/3 (0%)	-	-
36. gansell (de-)	2/3 (66%)	2/2	0/2
37. bandallà	2/3 (66%)	2/2	1/2
38. verdiell (de-)	1/3 (33%)	1/1	0/1
39. andossié	3/3 (100%)	3/3	3/3
40. mamarrones (fer pagar les-)	1/3 (33%)	1/1	0/1
41. urses (fer-)	0/3 (0%)	-	-
42. aixaure	0/3 (0%)	-	-
43. bac	3/3 (100%)	3/3	2/3
44. batzoles	1/3 (33%)	0/1	-
45. binota	0/3 (0%)	-	-
46. bunya	0/3 (0%)	-	-
47. cagatins	0/3 (0%)	-	-
48. catra	2/3 (66%)	2/2	0/2
49. crac	0/3 (0%)	-	-
50. droga	0/3 (0%)	-	-
51. estiba	1/3 (33%)	1/1	1/1
52. farjup	0/3 (0%)	-	-
53. fim-flam	0/3 (0%)	-	-
54. galèpia	2/3 (66%)	1/2	0/1
55. gandungues	0/3 (0%)	-	-
56. gatara	0/3 (0%)	-	-
57. llunada	2/3 (66%)	2/2	1/2
58. mèndia	1/3 (33%)	1/1	0/1
59. merda de lladre	0/3 (0%)	-	-
60. múmfula	0/3 (0%)	-	-
61. neversari	0/3 (0%)	-	-
62. passada	0/3 (0%)	-	-
63. percur	0/3 (0%)	-	-

64. repte	0/3 (0%)	-	-
65. rustifaci	3/3 (100%)	3/3	1/3
66. sagaceta	2/3 (66%)	0/2	-
67. tabalís	2/3 (66%)	2/2	0/2
68. tossaló	0/3 (0%)	-	-
69. tomb	1/3 (33%)	1/1	0/1
70. xancla	0/3 (0%)	-	-
71. xocallo	0/3 (0%)	-	-

A la zona que comprèn del barri de Remolins fins a Bitem, de les 71 paraules, 16 (un 22,5%) les podem considerar conegudes, seguint el sistema d'apartats precedents (a partir del 60%). D'aquestes 16, 10 amb el significat de Mestre (un 62,5%). I de les 10, n'usen 2 (un 20%). Del total (71), són usades un 2,8% de les paraules. Recordem que, d'aquesta zona, només hi ha 3 informants, i per tant el resultat l'hem de considerar d'una manera més relativa que el d'altres zones en què s'han pogut entrevistar més informants.

FERRERIES

MOT	EL CONEIX?	SIGNIFICAT	L'USA?
	SÍ	Voc. Mestre	SÍ (amb el sig. de Mestre)
1. albertir-se	1/3 (33%)	0/1	-
2. acotonar	2/3 (66%)	2/2	0/2
3. arranxar-se	0/3 (0%)	-	-
4. atgivellar	1/3 (33%)	0/1	-
5. balair	3/3 (100%)	3/3	3/3
6. baquejar	3/3 (100%)	0/3	-
7. canejar	3/3 (100%)	1/3	1/1
8. conrear	3/3 (100%)	3/3	3/3
9. gassejar	0/3 (0%)	-	-
10. daçar	0/3 (0%)	-	-
11. desencomanar	0/3 (0%)	-	-
12. empantullar	3/3 (100%)	3/3	3/3

13. esparpillar	2/3 (66%)	2/2	1/2
14. aconduït	3/3 (100%)	1/3	1/1
15. enarcat	1/3 (33%)	1/1	1/1
16. assacanat	0/3 (0%)	-	-
17. blanc	0/3 (0%)	-	-
18. blau	2/3 (66%)	1/2	0/1
19. encomissat	2/3 (66%)	1/2	0/1
20. feliminet	1/3 (33%)	1/1	1/1
21. envestigat	2/3 (66%)	1/2	1/1
22. lert	0/3 (0%)	-	-
23. llord	2/3 (66%)	1/2	0/1
24. mansorro	2/3 (66%)	1/2	1/1
25. minso	3/3 (100%)	2/3	2/2
26. orejat	1/3 (33%)	1/1	0/1
27. recovo	1/3 (33%)	0/1	-
28. riple	0/3 (0%)	-	-
29. tutaina	2/3 (66%)	1/2	0/1
30. adho	0/3 (0%)	-	-
31. alenda	0/3 (0%)	-	-
32. vamà	0/3 (0%)	-	-
33. camins (-a)	3/3 (100%)	3/3	1/3
34. clics (anar de-)	1/3 (33%)	0/1	-
35. curo-curo (anar de-)	0/3 (0%)	-	-
36. gansell (de-)	3/3 (100%)	3/3	2/3
37. bandallà	3/3 (100%)	3/3	2/3
38. verdiell (de-)	1/3 (33%)	1/1	0/1
39. andossié	3/3 (100%)	3/3	3/3
40. mamarrones (fer pagar les-)	1/3 (33%)	1/1	1/1
41. urses (fer-)	0/3 (0%)	-	-
42. aixau	0/3 (0%)	-	-
43. bac	3/3 (100%)	3/3	3/3
44. batzoles	0/3 (0%)	-	-
45. binota	0/3 (0%)	-	-
46. bunya	0/3 (0%)	-	-

47. cagatins	1/3 (33%)	0/1	-
48. catra	3/3 (100%)	3/3	2/3
49. crac	0/3 (0%)	-	-
50. droga	0/3 (0%)	-	-
51. estiba	2/3 (66%)	1/2	1/1
52. farjup	1/3 (33%)	1/1	1/1
53. fim-flam	0/3 (0%)	-	-
54. galèpia	2/3 (66%)	2/2	0/2
55. gandungues	2/3 (66%)	0/2	-
56. gatara	0/3 (0%)	-	-
57. llunada	3/3 (100%)	3/3	3/3
58. mèndia	1/3 (33%)	1/1	1/1
59. merda de lladre	0/3 (0%)	-	-
60. múmfula	0/3 (0%)	-	-
61. nevellari	1/3 (33%)	1/1	0/1
62. passada	0/3 (0%)	-	-
63. percur	0/3 (0%)	-	-
64. repte	1/3 (33%)	0/1	-
65. rustifaci	3/3 (100%)	3/3	3/3
66. sagaceta	1/3 (33%)	1/1	0/1
67. tabalís	1/3 (33%)	1/1	1/1
68. tossaló	0/3 (0%)	-	-
69. tomb	2/3 (66%)	2/2	2/2
70. xancla	1/3 (33%)	1/1	0/1
71. xocallo	1/3 (33%)	1/1	1/1

De les 71 paraules, a la zona de Ferreries són conegudes 27 (un 38%). D'aquestes 27, amb el significat de Mestre, 16 (un 59%). I de les 16, 11 són usades (un 68,8%). Del total (71), usen un 15,5% dels mots. Aquesta zona, tal com passa amb la de Remolins, només compta amb tres informants.

CENTRE

MOT	EL CONEIX?	SIGNIFICAT	L'USA?
	SÍ	Voc. Mestre	Sí (amb el sig. de Mestre)
1. albertir-se	1/7 (14,3%)	0/1	-
2. acotonar	3/7 (43%)	1/3	1/1
3. arranxar-se	2/7 (28,6%)	1/2	0/1
4. atgivel·lar	0/7 (0%)	-	-
5. balair	4/7 (57%)	3/4	1/3
6. baquejar	2/7 (28,6%)	1/2	1/1
7. canejar	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
8. conrear	7/7 (100%)	7/7	6/7
9. gassejar	0/7 (0%)	-	-
10. daçar	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
11. desencomanar	0/7 (0%)	-	-
12. empantullar	6/7 (85,7%)	3/6	0/3
13. esparpillar	2/7 (28,6%)	2/2	1/2
14. aconduït	4/7 (57%)	3/4	2/3
15. enarcat	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
16. assacanat	0/7 (0%)	-	-
17. blanc	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
18. blau	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
19. encomissat	2/7 (28,6%)	1/2	0/1
20. feliminet	0/7 (0%)	-	-
21. envestigat	5/7 (71,4%)	5/5	3/5
22. lert	0/7 (0%)	-	-
23. llord	5/7 (71,4%)	3/5	2/3
24. mansorro	3/7 (43%)	3/3	2/3
25. minso	6/7 (85,7%)	5/6	3/5
26. orejat	1/7 (14,3%)	0/1	-
27. recovero	1/7 (14,3%)	0/1	-
28. riple	0/7 (0%)	-	-
29. tutaina	3/7 (43%)	1/3	0/1

30. adho	2/7 (28,6%)	2/2	0/2
31. alenda	0/7 (0%)	-	-
32. vamà	1/7 (14,3%)	0/1	-
33. camins (-a)	7/7 (100%)	7/7	3/7
34. clica (anar de-)	1/7 (14,3%)	0/1	-
35. curo-curo (anar de-)	0/7 (0%)	-	-
36. gansell (de-)	4/7 (57%)	4/4	2/4
37. bandallà	3/7 (43%)	1/3	1/1
38. verdiell (de-)	0/7 (0%)	-	-
39. andossié	7/7 (100%)	7/7	6/7
40. mamarrones (fer pagar les-)	0/7 (0%)	-	-
41. urses (fer-)	1/7 (14,3%)	0/1	-
42. aixaure	0/7 (0%)	-	-
43. bac	6/7 (85,7%)	6/7	6/6
44. batzoles	1/7 (14,3%)	0/1	-
45. binota	0/7 (0%)	-	-
46. bunya	0/7 (0%)	-	-
47. cagatins	0/7 (0%)	-	-
48. catra	3/7 (43%)	2/3	1/2
49. crac	0/7 (0%)	-	-
50. droga	0/7 (0%)	-	-
51. estiba	0/7 (0%)	-	-
52. farjup	5/7 (71,4%)	4/5	2/4
53. fim-flam	0/7 (0%)	-	-
54. galèpia	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
55. gandungues	1/7 (14,3%)	0/1	-
56. gatara	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
57. llunada	7/7 (100%)	7/7	5/7
58. mèndia	1/7 (14,3%)	0/1	-
59. merda de lladre	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
60. múmfula	0/7 (0%)	-	-
61. neversari	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
62. passada	0/7 (0%)	-	-
63. percur	0/7 (0%)	-	-

64. repte	2/7 (28,6%)	1/2	1/1
65. rustifaci	7/7 (100%)	7/7	6/7
66. sagaceta	0/7 (0%)	-	-
67. tabalís	1/7 (14,3%)	1/1	1/1
68. tossaló	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
69. tomb	6/7 (85,7%)	6/6	5/6
70. xancla	3/7 (43%)	3/3	0/3
71. xocallo	1/7 (14,3%)	1/1	0/1

A la zona centre, de les 71 paraules se'n coneixen 12 (un 17%). De les 12, amb el significat de Mestre, 11 (un 92%). I de les 11, se n'utilitzen 9 (un 82%). Del total (71), s'usen un 12,7% del mots.

TEMPLE

MOT	EL CONEIX?	SIGNIFICAT	L'USA?
	SÍ	Voc. Mestre	SÍ (amb el sig. de Mestre)
1. albertir-se	0/7 (0%)	-	-
2. acotonar	4/7 (57%)	3/4	1/3
3. arranxar-se	2/7 (28,6%)	2/2	1/2
4. atgivel·lar	0/7 (0%)	-	-
5. balair	4/7 (57%)	3/4	3/3
6. baquejar	4/7 (57%)	2/4	2/2
7. canejar	2/7 (28,6%)	1/2	0/1
8. conrear	6/7 (85,7%)	6/7	4/6
9. gassejar	1/7 (14,3%)	0/1	-
10. daçar	0/7 (0%)	-	-
11. desencomanar	0/7 (0%)	-	-
12. empantullar	7/7 (100%)	3/7	1/3
13. esparpillar	2/7 (28,6%)	1/2	0/2
14. aconduït	6/7 (85,7%)	4/6	2/4
15. enarcat	1/7 (14,3%)	1/1	1/1
16. assacanat	3/7 (43%)	3/3	0/3

17. blanc	0/7 (0%)	-	-
18. blau	2/7 (28,6%)	1/2	1/1
19. encomissat	4/7 (57%)	4/4	4/4
20. feliminet	0/7 (0%)	-	-
21. investigat	6/7 (85,7%)	6/6	2/6
22. lert	1/7 (14,3%)	0/1	-
23. llord	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
24. mansorro	4/7 (57%)	2/4	2/2
25. minso	5/7 (71,4%)	4/5	3/4
26. orejat	0/7 (0%)	-	-
27. recovero	0/7 (0%)	-	-
28. riple	0/7 (0%)	-	-
29. tutaina	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
30. adho	3/7 (43%)	2/3	0/2
31. alenda	0/7 (0%)	-	-
32. vamà	0/7 (0%)	-	-
33. camins (-a)	7/7 (100%)	7/7	0/7
34. clics (anar de-)	3/7 (43%)	1/3	1/1
35. curo-curo (anar de-)	0/7 (0%)	-	-
36. gansell (de-)	5/7 (71,4%)	5/5	3/5
37. bandallà	4/7 (57%)	4/4	1/4
38. verdiell (de-)	1/7 (14,3%)	0/1	-
39. andossié	7/7 (100%)	7/7	5/7
40. mamarrones (fer pagar les-)	0/7 (0%)	-	-
41. urses (fer-)	0/7 (0%)	-	-
42. aixauze	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
43. bac	7/7 (100%)	7/7	6/7
44. batzoles	0/7 (0%)	-	-
45. binota	0/7 (0%)	-	-
46. bunya	0/7 (0%)	-	-
47. cagatins	0/7 (0%)	-	-
48. catra	5/7 (71,4%)	5/5	4/5
49. crac	0/7 (0%)	-	-
50. droga	0/7 (0%)	-	-

51. estiba	3/7 (43%)	3/3	1/3
52. farjup	4/7 (57%)	4/4	2/4
53. fim-flam	0/7 (0%)	-	-
54. galèpia	2/7 (28,6%)	2/2	0/1
55. gandungues	0/7 (0%)	-	-
56. gatarà	0/7 (0%)	-	-
57. llunada	4/7 (57%)	4/4	2/4
58. mèndia	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
59. merda de lladre	0/7 (0%)	-	-
60. múmfula	0/7 (0%)	-	-
61. neversari	0/7 (0%)	-	-
62. passada	0/7 (0%)	-	-
63. percur	0/7 (0%)	-	-
64. repte	4/7 (57%)	2/4	2/2
65. rustifaci	7/7 (100%)	7/7	6/7
66. sagaceta	1/7 (14,3%)	1/1	0/1
67. tabalís	1/7 (14,3%)	1/1	1/1
68. tossaló	0/7 (0%)	-	-
69. tomb	4/7 (57%)	4/4	2/4
70. xancla	3/7 (43%)	3/3	0/3
71. xocallo	1/7 (14,3%)	1/1	1/1

A la zona del Temple, de les 71 paraules, 11 són conegudes (un 15,5%). D'aquestes, 10 amb el significat de Mestre (un 91%). I de les 10, són usades 7 (un 70%). Del total (71), s'usen un 9,9% de les paraules.

COMPARATIVA ENTRE ZONES

De les zones escollides, el barri de Ferreries (amb un 38%) és el que conserva més d'aquests mots en la memòria (al marge del significat), i la zona que menys les recorda, la zona del Temple (amb un 15,5%). Convé tenir present que el Temple és una zona d'urbanització més recent que d'altres zones.

Pel que fa al significat de les paraules que es coneixen, un alt percentatge ho són amb el

significat de Mestre a la zona del Temple i al centre (91% i 92%, respectivament). A Remolins-Bítem, un 62,5%, i a Ferreries, un 59%. Caldria veure per què baixa tant aquest percentatge en uns barris concrets (recordem, però, que el nombre baix d'enquestats en alguns barris pot enterbolir les xifres).

De les paraules que es coneixen amb el significat de Mestre, la zona que presenta un percentatge més baix d'ús és la de Remolins-Bítem (20%), i la que el presenta més alt, la del centre (82%). A Ferreries i al Temple, aquesta dada és equiparable (68,8% i 70%, respectivament).

Del total (71), que és la dada més important, ja que representa l'ús del total de les paraules, la gent més conservadora és la de la zona de Ferreries (amb un 15,5% d'ús), seguida de la del centre (12,7%), la del Temple (9,9%) i la de Remolins-Bítem (2,8%).

4 VIGÈNCIA DEL VOCABULARI TRIAT

Un cop vistos els resultats, parlarem d'aquelles paraules que encara continuen plenament vives entre els habitants de Tortosa i d'aquelles que, en canvi, han desaparegut o es troben en procés de desaparició.

4.1 ELS MOTS VIUS

Per a veure quines formes encara continuen vives, d'aquelles que són conegudes amb el significat de Mestre, prendrem les que són usades (del 60% al 80%, tal com hem explicat en el capítol precedent) o molt usades (del 80% al 100%).

Els mots que podem considerar vius en l'ús són aquests (representen un 7% del total dels mots triats):

- El verb *balair* 'jugar, córrer sense parar', usat pel 70% de la gent que el coneix, especialment per les dones de la franja d'edat que va dels 56 als 65 anys; això lliga amb el fet que són els xiquets els que més juguen i corren sense descans, per la qual cosa és normal que les dones, i encara més les de la segona franja d'edat que tractem, l'utilitzin més, ja que són les que tradicionalment s'han fet més càrrec dels fills.
- El verb *conrear* 'mimar, cuidar', usat pel 78% de la gent que el coneix, també especialment per les dones, tot i que en aquest cas és equiparable en les dos franges d'edat. Pel mateix motiu que en el cas anterior, sembla normal que les dones l'utilitzin més que els hòmens.
- L'adjectiu *minso* 'hipòcrita', usat pel 75% de la gent que el coneix, en aquest cas més usat pels hòmens que per les dones, independentment de la franja d'edat.
- El substantiu *llunada* 'clariana de sol', usat pel 68,75% de la gent que el coneix, també en aquest cas en més quantitat per part dels hòmens, sobretot de la franja d'edat dels 56 als 65 anys.
- El substantiu *tomb* 'disgust, trasbals', usat pel 69% de la gent que el coneix, sobretot per les

dones de la segona franja d'edat. Hem de dir que l'utilitzen majoritàriament com a verb, en frases del tipus «tal cosa m'ha tombat», encara que també com a substantiu en alguns casos, com ara a «m'ha pegat un tomb lo cor».

D'altra banda, aquestes són les formes que podem considerar molt vives (representen un 4,3% del total):

- L'expressió *andossié* 'passi-ho bé' (i les seues variants, com *andossién*) és coneguda amb el significat de Mestre pel 100% dels informants i usada pel 85%, al marge del sexe i l'edat.
- El substantiu *bac* 'caiguda' és conegut amb el significat de Mestre pel 95% dels informants i usat pel 89% d'aquests, també al marge de l'edat i el sexe. No és gaire viu, en canvi, el verb *baquejar* (només usat pel 5,6% del total d'informants), derivat de *bac*.
- El substantiu *rustifaci* 'conjunt de coses rostides, escalivada' és conegut amb el significat de Mestre pel 100% dels informants i usat pel 80%.

4.2 ELS MOTS DESAPAREGUTS O GAIREBÉ DESAPAREGUTS

En aquest apartat citarem les paraules que podem considerar desaparegudes o que tenen un ús residual (entre el 0% i el 5% dels informants) i les que podem considerar gairebé desaparegudes o molt poc usades (entre el 5% i el 20%); moltes d'aquestes paraules ni tan sols són conegudes. Al costat de cada paraula posarem entre parèntesi alguna forma més generalitzada o estàndard que possiblement n'hagi arraconat l'ús (els mots per influència d'altres llengües van marcats amb * al davant).

Les paraules següents són les que tenen un ús residual o inexistent (representen un 60,5% del total):

- *albertir-se* ('abaltir-se, adormir-se'); *arranxar-se* ('enganxar-se a algú, molestar, *apalancar-se');
- atgivel·lar* ('fer que dos persones es perdonin');
- canejar* ('rentar la roba, fer la bugada');
- gassejar* ('afalagar, fer la pilota');
- daça(r)* ('dóna'm');
- desencomanar* ('treure la roba de la bugada');
- assacanar*, *-da* ('cansat, atrafegat');
- blanc* ('pobre');
- feliminet* ('prim');
- lert* ('just, exacte');
- orejat* ('daurat');
- recovero* ('gandul, dropo');
- riple* ('tindre mal geni algú, desagradable');
- tutaina*

(‘informal, no saber estar als llocs algú’); *adho* (‘encara que, inclús’); *alenda* (‘tindre notícia d'alguna cosa, *enterar-se’); *vamà* (‘potser, *a lo millor’); *anar de clica* (‘anar bé, anar perfecta alguna cosa’); *anar de curo-curo* (‘tindre pressa, anar estressat’); *de verdiell* (‘de valent, molt’); *fer pagar les mamarrones* (‘obligar algú a complir’); *fer urses* (‘fer carusses, fer momos’); *aixaure* (‘lloc, eixample, *puesto’); *batzoles* (‘foscó’); *binota* (‘amagatall, cau’); *bunya* (‘fer mal temps alguns dies seguits’); *cagatins* (‘pantalons, bolquers’); *crac* (‘pagès’); *droga* (‘ser dolenta o provocadora una dona’); *fim-flam* (‘estranger, *guiri’); *galèpia* (‘gana, fam’); *gandungues* (‘hipòcrita, fals, minso’); *gatara* (‘argelaga’); *mèndia* (‘encantat, *tonto’); *merda de lladre* (‘sucre cremat’); *mímfula* (‘boira’); *neversari* (‘funerals, romanços, *cuento’); *passada* (‘cant d'una cadenera o d'altre moixó’); *percur* (‘cop d'arada’); *sagaceta* (‘viu, espavilat, nervi’); *tossaló* (‘llesca de pa grossa’); *xancla* (‘mal crònic, discapacitat, *minusvalia’).

Aquestes són les paraules que tenen entre un 5% i un 20% d'ús (representen un 15,5%):

— *acotonar* (‘embolcallar, protegir, tapar amb una manta, etc.’); *baquejar* (‘espavilar algú’); *esparpillar* (‘atiar, avivar el foc’); *enarcat* (‘encarcat, gelat de fred’); *blau* (‘mentider, *embustero’); *llord* (‘lleig, *feo’); *a camins* (‘a vegades’); *estiba* (‘tranquil·litat, pau’); *repte* (‘enfadar-se algú de cop, *arrebato’); *tabalís* (‘llesca de pa grossa’); *xocallo* (‘seny, tindre cap’).

4.3 ELS MOTS EN PROCÉS DE DESÚS

A continuació citarem la llista de paraules que no pertanyen a cap dels dos grups anteriors, és a dir, paraules que es troben en un estat intermedi pel que fa a la seua vitalitat, però que pensem que amb el temps cauran en desús. Aquests mots són usats, en el millor dels casos, per un 35% dels informants.. Al costat de cada paraula indiquem, com abans, formes alternatives més generalitzades que les puguin estar arraconant.

Són les següents (representen un 12,7% del total):

— *empantullar* (‘dirigir, coordinar, arreglar’); *aconduït, -da* (‘assaciat, fart, satisfet’); *encomissat, -da* (‘tindre creuat, no poder veure algú o alguna cosa’); *envestigat* (‘elegant, ben vestit, molt abrigat’); *mansorro* (‘hipòcrita, fals, minso’); *de gansell* (‘de costat, de reüll’); *bandallà* (‘a l'altra part, allà, a l'altre costat’); *catra* (‘donar explicacions, saber molt d'alguna cosa algú, ’); *farjunp*

(‘arruga, no parar bé una peça de roba’).

4.4 FORMES I SIGNIFICATS ALTERNATIUS APORTATS PELS INFORMANTS

Durant les entrevistes, els informants han anat dient significats alternatius i altres maneres de referir-se a les realitats que representen els mots sobre els quals se'ls preguntava; en algunes ocasions, també expressions que poc tenen a veure amb la paraula en qüestió, però que d'alguna manera sorgien en preguntar, sigui per similitud fonètica, sigui perquè els les recordava per algun motiu, etc. En aquest apartat seran citades, introduïdes pel mot a través del qual han aparegut; al seu costat, els significats diferents per a la mateixa forma, i baix, formes alternatives i d'altres que se'n allunyen semànticament però sorgides en el moment de preguntar per la paraula:

acotonar: aglutinar alguna cosa.

acotar-se: acotxar-se.

arranxar-se: decidir-se.

anar de boina: arranxar-se, anar de franc, anar de gorra.

ser un gorrero: anar de boina, anar de gorra, etc.

balair: sortir de marxa, passar-s'ho bé.

balí: persona molt activa.

baquejar: donar voltes sense saber on anar; fer tou un polp a base de cops; robar petites coses.

baquetejar: baquejar; espantar un peix amb el rem.

estar baquejat: tindre moltes experiències, no tindre temor de res.

baqueter, -a: xafarder, -a.

canejar: pegar a algú.

empantullar: embolicar, carregar algú de problemes; reparar alguna cosa de forma ràpida i senzilla.

esparpillar: escampar i apartar el que no t'agrada (per exemple, del plat de menjar); regar amb l'aigua difosa.

esparpollar: esparpillar.

escasquillar: esparpillar.

aconduït, -da: persona autosuficient, que se sap moure; persona completa, bon partit, que és maca, té diners, etc.

aconduïdor, -a: que dóna molt de si.

pagar la iguala: aconduït, en el sentit d'estar apuntat a la llista del metge per rebre'n visites.

blau

deixar blau algú: colpejar-lo; deixar-lo bocabadat, sorprès.

blau com un lliri: sorprès, parat o bocabadat en gran mesura.

feliminet

filiprim: persona alta i prima.

parent de llufa: persona alta i prima.

investigat: anar incòmode algú (podria ser una resta del sentit d'anar cohibit, que sembla perdut).

llord: brut, estrany.

feo com un lloro: lleig.

mansorro

«fia-te'n de la Mare de Déu i no córrigues»: expressió d'alerta contra els hipòcrites, falsos, etc.

minso: tendre; ser algú molt «paradet».

recovero

raconer: persona que guarda coses velles, «fa racons»; persona que busca «raconets» per a sortir triomfant.

adho

ados: inclús, àdhuc.

adosinclús: inclús, àdhuc.

alenda

alendar: donar-se pressa.

anar de clics: anar de «xalera».

clicar algú: veure vindre les intencions d'algú.

anar de traca: sortir de festa i passar-se, no tindre mesura.

de gansell

de gansoll: de gansell, de reüll, com qui no vol la cosa.

de verdiell: de festa amb tot pagat.

andossié

andossié i a esforçar-se!: expressió equivalent a *adéu, que vagi tot bé!*

aixaure

esgambi: lloc ample.

cagatins

cagamandúrries: persona que interromp, que surt amb coses que no vénen al cas.

catra

donar catra: donar corda.

droga

menca: prostituta.

estiba

estibar: descarregar al moll.

farjup

anar mal farjat: anar mal vestit.

arjup: sínia, abeurador.

galèpia

ser un garlapo: menjar molt.

ganàpia: que menja molt.

pafart: que menja molt.

gandungues

ser un galtes: tindre la cara molt dura.

llunada: idea; canvi sobtat de caràcter.

tindre bona llunada: estar en bona situació, tindre sort.

mèndia

mèmio / bèmio / mendis: ximple, encantat.

repte

reptar: maldar, reprendre.

sagaceta

ser una gaceta: parlar molt i assabentar-se de tot.

fogasseta: menjar de quaresma, consistent en un pa rodó amb truita d'alls i llonganissa.

xocallo

poca xolla: poc seny.

5 CONCLUSIONS

Després d'haver analitzat els resultats de les entrevistes realitzades i de veure quines paraules són encara vives, hem arribat al resultat d'un 11,3% de mots vius respecte el total del vocabulari que hem triat. Si ho mirem des del punt de vista del sexe, veiem que les dones, amb un 15,5%, mantenen vives una part notablement més elevada de paraules que els hòmens, amb un 9,8%. Si ho fem des del punt de vista de les franges d'edat que hem treballat, també hi ha una diferència notable entre la franja més jove (45-55 anys) i la franja més vella (56-65 anys), amb un 7% i un 15,5% d'ús del total de les formes, respectivament; és una diferència important, sobretot si tenim en compte que la diferència d'edat entre els dos grups no és gaire gran. Quant a la diferència entre les zones, la zona més conservadora és la de Ferreries (15,5%); en segon lloc, la zona centre (12,7%); en tercer lloc, la zona del Temple (9,9%); i en últim lloc, la zona que hem anomenat de Remolins-Bítem (2,8%). Vistes aquestes dades, podem dir que el perfil tendent a la màxima conservació del vocabulari té les següents característiques: dona, d'entre 56 i 65 anys i de la zona de Ferreries.

Pel que fa als diferents graus de vitalitat que hem classificat per grups en el capítol anterior, la distribució sobre el total (71) queda de la següent manera:

- 43 paraules amb un ús residual o nul (un 60,5%)
- 11 paraules amb molt poc ús (un 15,5%)
- 9 paraules mitjanament vives o poc usades, i en retrocés (un 12,7%)
- 5 paraules vives (un 7%)
- 3 paraules molt vives (un 4,3%)

Les formes vives i amb possibilitat de mantenir-se, doncs, no sumarien més que l'11,3%. Podem dir, ara, que efectivament aquest vocabulari ja començava a desaparèixer amb la «generació que passa» de què parlava Pere Barnils en el pròleg del *Vocabulari Català de Tortosa*, fet que amb el pas del temps s'ha confirmat. Aquestes formes han anat esvaint-se amb el pas de les generacions, substituïdes per altres formes més generalitzades, a causa de la irrupció massiva dels mitjans de comunicació, l'ensenyament de la llengua estàndard a l'escola, el major contacte entre

comunitats, etc., i potser, tal volta, el simple fet que, per mera evolució natural, les llengües són dinàmiques i a tot arreu mots que són molt populars poden acabar en l'oblit al cap de cent anys.

6 BIBLIOGRAFIA

- BARNILS, Pere [1916] (1937). Nota introductòria dins Francesc Mestre. *Vocabulari Català de Tortosa*. Tortosa, Lluís Mestre.
- BELTRAN I CAVALLER, Joan S. (2010). *Vocabulari de cruïlla*. Benicarló, Onada Edicions.
- BUJ ALFARA, Àngela (2000). *El Vocabulari Català de Tortosa, de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica*. Tortosa, Cinctores Club, C. B.
- CASANOVA, Baltasar i BERTOMEU, Agustí (2003). *Vocabulari de boca*. Tortosa, Impremta Querol.
- MANYÀ, Joan [1916] (1937). Nota dins Francesc Mestre. *Vocabulari Català de Tortosa*. Tortosa, Lluís Mestre.
- MESTRE I NOÉ, Francesc [1916] (1937). *Vocabulari Català de Tortosa*. Tortosa, Lluís Mestre.